

UNITÁRIUS ÉLET

Kéthavonta megjelenő folyóirat · 2007. szeptember · 61. évfolyam 4. szám

ŐSZI HÁLAADÁS

A tartalomból:

Őszi hálaadó gondolatok · Emlékezés Kelemen Lajosra · Tanító néni
Akik előttünk jártak (Id. Kozma Mihály és Kozma Ferenc)
Egyházközségeink életéből · Robert Fulghum · In memoriam Szász János

Elekes Botond beszéde a szejkefűrdői Egyetemes Unitárius Találkozón

Főtisztelendő Püspök Úr!

Nagytiszteletű Főgondnok Urak!

Tisztelt Ünnepi Gyülekezet! Kedves Testvéreim!

Először is engedjék meg, hogy a Magyarországi Unitárius Egyház nevében – különös tekintettel főtisztelendő Rázmány Csaba püspök úrra, aki ma nem tud velünk itt lenni – testvéri szeretettel köszöntsem és üdvözöljem az Unitárius Világtalálkozó minden egyes résztvevőjét. Unitárius és más felekezeti testvéreimet egyaránt.

Két évvel ezelőtt volt alkalmam utoljára a ma már hagyományosnak mondható szejkefűrdői unitárius találkozón jelen lenni. Akkor azt ígértem, hogy mindent megteszek, vezető társaimmal együtt megteszünk annak érdekében, hogy az erdélyi és a magyarországi unitáriusok között meglévő évszázados köteleket szorosabbra fűzzük, hogy közösen keressük és találjuk meg a kor kihívásainak unitárius válaszait, megoldásait. A társadalom alappilléreit, a családot, a nemzeti identitást, a történelmi egyházakat fölöslegesnek, tehát megszüntetendőnek gondoló, a nemzetek és sok szempontból törvények felett álló globális erők által ránk erőltetett új társadalmi, erkölcsi és gazdasági minták külső környezetében most különösen nagy szükségünk van az összefogásra és a közös fellépésre. Közös felelősségünk, hogy megtaláljuk a tradicionális, de ugyanakkor már modern, az őseink hitében gyökerező, de a XXI. század valóságát figyelembe vevő unitárius értékeket. Közös felelősségünk Dávid Ferenc egyházának megőrzése és értékeinek gyarapítása.

A két évvel ezelőtti szejkei találkozót követő hetekben példátlan árvíz sújtotta az udvarhelyszéki településeket. Az árvízkárosultak között nagy számban voltak unitáriusok is. A szomorú hír hallatán a Magyarországon élő unitárius közösség azonnal cselekedett. Mindannyian összefogtunk és adomány-

gyűjtésbe kezdünk: rövid idő alatt az elmúlt ötven év legnagyobb pénzsegélyét sikerült előteremtenünk. A Magyarországi Unitárius Egyház segítségével az árvízkárosultakat segélyező bizottság közreműködésével, nekik köszönhetően, eljutott a leginkább rászorult családokhoz.

Az idén februárban az ULOSZ szervezésében 40 erdélyi lelkész látogatta meg a Püspöki Hivatalt és a budapesti unitárius egyházközségeket, ahol gyülekezeteink előjárói önzetlenül vendégül látták a szeretett testvéreinket. Reméljük, ezeknek a közös gondolkodásoknak és együttlételemeknek a jövőben is lesz folytatása!

Kedves Testvéreim!

Nagy szükségünk van az összefogásra, hiszen újabban azoktól is támadás ér bennünket, unitáriusokat, akikkel a kommunista zsarnokság idején összekapaszkodtunk, akikkel egymást segítettük, egymással közösséget vállaltunk és együtt harcoltunk a magyar közösséget, a magyar identitást, édes anyanyelvünket és nemzeti kultúránkat fenyegető vagy megsemmisíteni akarók ellen. Akkori sikereink a közös fellépésnek, az egymásba vetett hitnek voltak köszönhetőek.

Példaként említem, hogy az utóbbi időben nem múlik el úgy a csíksomlyói búcsú, hogy minket, unitáriusokat valamilyen módon ne bántanának meg.

Főtisztelendő Szabó Árpád püspök úr tavalyi szejkei találkozón elmondott nagyszerű beszédében történelmi forrásokra hivatkozva tárta fel és oszlatta el a csíksomlyói búcsút övező, minket unitáriusokat beárnyékoló tévhitek ködfellegeit. Felhívta elsősorban az erdélyi és a kárpát-medencei történelmi testvéregyházak vezetőinek a figyelmét, „*hogy amikor a magunk szent dolgait erősíteni vagy elmélyíteni akarjuk, ne úgy tegyük, hogy ez által mások történelmi örökségének és hitének érté-*

(folytatás a 2. oldalon)

UNITÁRIUS ÉLET • A MAGYARORSZÁGI UNITÁRIUS EGYHÁZ LAPJA

Megbízott szerkesztők:

**Balázi László, Kelemen Miklós,
Léta Sándor**

Szerkesztőség címe:

1055 Budapest, Nagy Ignác utca 2–4.

Telefon/fax: 311-2801

Internet: <http://unitarius.lap.hu>

Terjeszti a

Magyarországi Unitárius Egyház.

Felelős kiadó:

Magyarországi Unitárius

Egyház

Index: 25 842

Megjelenik kéthavonta.

Nyomdai munkák:

Opticult Bt.

ETO-Print Nyomdaipari Kft.

HU ISSN 0133-1 cv 272

Előfizethető:

A lelkészi hivatalokban (Budapesten és vidéken) vagy befizetési csekken.

Bankszámlaszám:

11713005-20011631

Egyes szám ára: 400 Ft

Évi előfizetési díj: 2400 Ft

A Magyarországi Unitárius

Egyház internetcíme:

www.unitarius.hu

<http://unitarius.lap.hu>

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

A folyóiratban megjelenő írások nem feltétlenül tükrözik a szerkesztőség álláspontját.

Következő lapzárta:

2007. október 10.

ŐSZI HÁLAADÓ GONDOLATOK

Léta Sándor

„Aki hálaadással áldozik, az dicsőít engem, és aki ilyen úton jár, annak mutat meg Isten szabadítását.”

Zsoltárok könyve 50:23

„Semmiért se aggódjatok, hanem imádságban és könyörgésben mindenkor hálaadással tárjátok fel kéréseiteket Isten előtt.”

Filippibeliekhez írt levél 4:6

Hálával dicsőítsük Istent!

Mit jelent hálát adni Istennek? Azt, hogy megköszönöm, amit már kaptam tőle.

Kaptam, kaptam, kaptam – fel sem lehet sorolni, ha belekezek, hogy mi mindent. Fel sem tudnám sorolni mi mindenért kell hálát adnom.

S mit jelent Istent dicsőíteni? Azt jelenti, hogy megvallom azt, aki adta. Itt már nem azt sorolom, mit kaptam, hanem azt sorolom, kicsoda Ő, akitől kaptam. Itt az Ő személye lesz a fontos. Fontosak az ajándékai is, de az ajándékozó maga sokkal több, mint ajándékainak az összessége.

Őszi hálaadás alkalmával, gondolom, mindenkinek van személyesen is miért hálát adnia. De a személyes hálaadáson túl, nézzük meg mi az a legfontosabb, amiért közösségileg is hálát kell adnunk.

Népünk a bajban mindig összetartott, mert jó magyar közmondás szerint: bajban mutatkozik meg az igaz barát. És nekünk magyaroknak van amiért összefognunk, összetartanunk

Én ezért az összefogásért, segítőkészségért, példátlan támogatásért, amely eddig is megmutatkozott, és remélem ezután sem marad el, adok hálát Istennek és embertársaimnak.

Miért olyan fontos a hálaadás és a dicsőítés?

Egyrészt, a hálaadás és Isten dicsőítése megőrzi a csüggedéstől. A múlt, az események bénítólag telepednek rá emlékeinkre, életünkre. Az árvizek, szárazság vagy más természeti katasztrófák, melyek szüntelen veszélyeztetnek, és amelyekről az ember tehet. Mert Isten szép, teremtett világát alaposan felfordítottuk, megmérgeztük.

És ha azt nézzük, hogy ennek dacára is, mi mindent kaptunk Istentől összességében, megfogunk bátorodni. Sőt, ha az ajándékokról feltekintünk az ajándékozóra, megerősödik a hitünk és a bizalmunk.

Másrészt, a hálaadás és a dicsőítés megőrzi az elbizakodástól. Minél inkább elbázzák magukat az emberek, annál kisebbnek látják Istent, és annál jobban ki lesznek szolgáltatva az embereknek. Adjunk hálát és dicsőítsük Istent. Soroljuk el, mit kaptunk tőle, s egyszerre kisebbek leszünk a magunk szemében, és dicsőítsük Őt, és ne mi dicsekedjünk önmagunkkal.

Továbbá, a hála és dicsőítés megőrzi az embert az aggodalmaskodástól, ha a jövőbe néz. Elég csak elkezdenünk az aggodalmaskodást gyerekeink miatt, egészségünk miatt, a jövő miatt, a népünk miatt, s azután ki nem fogyunk az aggodalmaskodásból, majd meggyőzzük magunkat: minden okunk megvan arra, hogy két-ségbeessünk.

Ugyanakkor megvan minden okunk arra is, hogy reménységgel nézzünk előre, mert Isten, aki eddig ennyi mindent adott, még sokkal többet fog adni. Isten, aki olyan szép múltat adott a mi népünknek, még most a jelenben is velünk van, az Ő jelenlétét a jövőre is ígéri, reménységgel nézhetünk előre. Nézzük csak unitárius múltunkat: mindig akkor voltunk a legerősebbek, amikor valamilyen veszély az összefogásra késztetett.

A hálaadás és a dicsőítés így teszi helyére a múltat, a jelen és a jövőt. Nem csüggeszt a múlt, sőt inkább bátorít. Nem ejtenek kétségbe a jelen bajai, gondjai, veszedelmei, mert tudjuk, hogy Isten jelen van, és ösztönöz az igazi felebaráti szeretet megélésére és kimutatására, és nem aggódva gondolunk a jövőre, hanem reménykedve. Isten holnap is Isten lesz és mi is leszünk. Nem lesz kisebb az ereje, mint tegnap volt, és mint ahogy tapasztaljuk, nekünk is megsokszorozza erőnket. Sőt, a bajban mutatkozik meg a mi erőnk is.

A hála és Isten dicsőítésének érzése gyógyít és megőrzi. Begyógyítja a sebeket, és erőt ad az élet folytatásához. A hála érzete tud összekötni minket Istennel, és embert-emberrel.

Ady Endre: Isten iránti hálája jut eszembe:

Te voltál mindig mindenben minden...

*Ma köszönöm, hogy te voltál ott,
hol éreztem*

*Az életemet. S hol dőltek, épültek
az oltárok.*

Köszönöm az én értem vetett ágyat,

Köszönöm neked az első sírást,

Köszönöm tört szívű édesanyámat,

fiatalságomat,

*És bűneimet. Köszönöm a kétséget, a hitet,
a csókot és a betegséget.*

*Köszönöm, hogy nem tartozok senkinek
másnak,*

csupán néked, mindenért néked.

(Ady Endre: Köszönöm, köszönöm, köszönöm)

Gondviselő Istenünk, ebben a zajos világban köszönünk neked minden percet, amit csendben tölthetünk. Köszönjük neked a gyülekezet közösségét, ahol egy szívvel, egy lélekkel magasztalhatunk téged.

Dicsőítünk, mert egyedül Te vagy méltó minden dicséretre és hódolatra. Hálát adunk neked, mert kimondhatatlanul sok ajándékot kaptunk már Tőled.

Köszönünk minden jót, és köszönjük, hogy azoknak, akik Téged szeretnek, még a próbákat, a veszteségeket is javunkra fordítod.

Áldunk Téged, mert ajándékozó Isten vagy. Kérünk, legyen ez a csendes óra is most a Te ajándékok.

Adj nekünk csüggedésünk és szorongásunk helyett békességet, biztonságot, örömet, reménységet.

Segíts, hogy soha el ne fogyjon a szívünkben a hála. Az apostol szavai szerint akár élünk, akár halunk, mi Istené vagyunk.

Mintha átölelné az erős az erőtlent, az óriás a törpét, a tökéletes a gyarlót, a végtelen a végest, a teremtő a maga teremtményét.

Ennek érzése megerősít abban a tudatban, hogy ott vagy minden lépésünkben, oltalmazol, védelmez, lelki erőt adsz a testi erő mellé.

S mindehhez mi nem tudunk másképpen viszonyulni, csak a hálás gyermeki szív megszentelt érzelmével, mely kitárul előtted, elismeri, hogy Te vagy minden áldás és erő forrása. És továbbra is kérünk:

Ne hagyd ezután se virág és gyümölcs nélkül a mezőt, kalász nélkül a határt, madár nélkül az erdőt, mosoly nélkül az arcot, békesség nélkül a lelket, szeretet nélkül a szívet, áldás nélkül a munkát, beteljesedés nélkül a legigazabb és legszebb emberi álmokat.

Add jó Atyánk, hogy ezután is így legyen! Tudva, hogy emberé a munka, Istené az áldás.

Kérünk, hogy a mi imánk is szolgálja a Te dicsőségedet és a mi üdvösségünket.

Ámen.

→ *két lekicsinyítjük, vagy éppen a köztudat előtt kárhozzátjuk. Úgy hiszem, végre meg kellene értenünk, hogy nem a hitviták korát éljük, amikor egymásnak feszültek nemcsak a vélemények, de az indulatok is. Ma, a huszonegyedik század elején a párbeszédre van szükség, amikor a másság megértésén és elfogadásán keresztül azt keressük, ami összeköt, amit közös értéként mindannyian magunkénak vallunk.”*

Sajnos, Püspök Úr tavalyi üzenetét nem mindenki hallotta meg.

Teljességgel egyetértve és azonosulva Főtisztelendő Ur üzenetével, erről a helyről én is arra kérem a testvéregyházak felelős vezetőit, hallják meg a kárpát-medencei magyar unitáriusok hangját!

Amikor Bartók Béla zenéjét hallgatják vagy amikor a Kriza János által összegyűjtött székely balladákat olvassák vagy amikor Orbán Balázs írásaiban mélyülnek el, mindig jusson eszükbe, hogy a magyar kultúra ezen állócsillagai (hogy csak néhányukat említsem!) is unitáriusok voltak. Bontsák le az

őket fogva tartó előítéleteik falát! Teljes értékű magyar keresztényekként és keresztény magyarként fogadjanak el bennünket! Mert mi, unitáriusok, elfogadjuk felebarátainkat, felekezeti hovatartozásuktól függetlenül.

Kedves Testvéreim!

Minket, unitáriusokat maga az együttlét önmagában is boldoggá tesz. Örülünk egymásnak, örülünk, hogy évről évre legalább egy alkalommal itt lehetünk, egymással ismét találkozhatunk. Nagyszerű, felemelő érzés számunkra, hogy közösen az Egy Igaz Istenhez fordulhatunk, az Ő nevét dicsőíthetjük és az Ő kegyelmében részesülhetünk.

Mi, unitáriusok, a krisztusi szeretet kettős parancsából merítjük erőnket, tehetségünket és kitartásunkat.

Isten áldjon Benneteket, találkozzunk a jövőben is ugyanitt!

Szejkefürdő, 2007. augusztus 11.

Elekes Botond
főgondnok

EMLÉKEZÉSEK

Emlékezés Kelemen Lajosra,

a 130 évvel ezelőtt, 1877. szeptember 30-án született kolozsvári
levéltáros-(művelődés)történészre,
az Erdélyi Unitárius Egyház 39. főgondnokára

Kelemen Lajost a magyar művelődéstörténet az erdélyi tudományosság amolyan garabonciásaként tartja számon. S ha a róla eddig megjelent írások nem is fukarkodtak a különleges jelzőkkel, az igaz, hogy a hozzá egykor közel állók közül is csak keveseknek sikerült valamit feltárni, a külső eseményekben nem túl gazdag, de mindenféle ördögös mesterséghez értő, „rejtélyes” életű férfi pályájáról.

Az életével és munkásságával foglalkozó írások szerzői mellett, pl. a születésének százéves évfordulójára spon-tán emlékezők is – néhány kivételtől eltekintve – csak hétköznapi krónikásai ifjúkorának, tanári beiktatásának, levéltárosi kinevezésének és működésének, akadémiai taggá választásának. A rá emlékezők zömmel ezekre a mér-földkövekre alapítottak.

Életművének leginkább hozzáférhető alkotásait megjelent írásai képezik.

Szabó T. Attila írt először őszintén arról, hogy az élet-rajz, illetőleg az életmű felvá-zolásához csak két megbízható forrás állott rendelkezésére: egyrészt Kelemen Lajos rövid élet-rajza 1942-ből (Molnár B. Lehel (közlő): Kelemen Lajos önéletrajza. = Keresztény Magvető. 103. 1997. 3–4. 228-236.), másrészt a négy évtizedes kapcsolatuk rendjén tőle hallott sok-sok életrajzi adalék.

Egy 1967-ben megjelent levél-montáztól eltekintve, az első Kelemen Lajos levél-publikáció 1974-ben látott napvilágot, azzal a szándékkal, hogy ennek az emberi és erdélyi ritkaságnak elsüllyedtnak hitt örökségéből megmentesen valamit (azóta sem számottevő, bár gyarapodott a közreadott levelek mennyisége, ugyan-

akkor biztató, hogy előrehaladott állapotban van Kelemen Lajos és Veress Endre levelezésének megjelentetése és naplóinak közreadásán ugyancsak serényen dolgoznak már).

Akikkel levelezett, azok közül is csak kevesek tudták, hogy a szenvedélyes szorgalmú levéltáros a levélkérdezősködőknek nem egyszer tanulmány számba menő, irodalmi becsű leveleket írt. Neki úgy tűnt olykor – tragikomikus tapasztalatai alapján –, hogy csak tollutépés az, nem derekas munka, amire kényszerült.

Tudós pályatársai, kiváló tanítványai azonban észrevették, hogy nem egy levele valóságos történeti munka, nyomtatásban is megállja a helyét.

Amikor 1977 szeptemberében Entz Géza, Kelemen Lajos születésének századik évfordulóján rá emlékezett, előadásában hangsúlyozta, hogy véleménye szerint Kelemen Lajos levelezése talán csak Kazinczy Ferencéhez hasonlítható.

Gyermekkora óta őrizte a hozzá írt leveleket, közel 8000 darabot, félig betű, félig időrendben, mert végleges rendezésükre soha nem maradt ideje. Ezek 95%-ára válaszolt. Pedig kérdezni könnyebb, válaszolni azonban valamivel mégis csak nehezebb volt. Nem egy levelének válasz-anyaga több napi, sőt, esetenként több heti utánjárást igényelt. Sokszor, hogy rossz kedvében való világnézetét ne dokumentálja papíron – mert a levélkérdezősködők olykor valóságos rébuszokat adtak fel neki – inkább nem írt. Ilyenkor úgy érezte, hogy az a műfaj is egy a sok iparág közül, mely életének kerékkötőjévé lett.

De mert a leveleiben lévő információk nagy része levéltári ihletésű, másrészt korának és életének hiteles forrása, olyan történeti értékkel bírnak, amelyek nélkül nem csak életét, de szűkebb hazája Erdély és Kolozsvár művelődéstörténetének utóbbi száz évét sem lehet hitelesen megírni. Mert ő úgy tekintette sajátjának Erdély levéltárait és történetét és úgy is ismerte azokat, mint édes gyermekét. (Kálnoki Kis Tamás: Kelemen Lajos levelei. = Levéltári Szemle. 28. 1978. 1. 77–84.)

Azt is kevesen tudják, hogy élete egyik fő feladatának tekintette az arra érdemes pályatársak és szakemberek becsületes törekvéseinek legalábbis segítését.

Már csak sajátos helyzete és elfoglaltsága miatt se kergetett nagyravágyó ábrándokat. Helyzetét józanul mérte fel, azok között a körülmények között, amelyben a kortárs erdélyi magyarság akkor élt.

Tisztában volt képességeivel, felkészültségével és tudta, hogy legalább hármas munkakörrel terhelve, valamirevaló nagyobb feladatot nem vállalhat.

Maroszéki székely volt. Nála a világon senki se tudta jobban mi az azért is és az azért se. Csak későn látta be, hogy jobb lett volna olykor alkalmazkodni, mint félreállni a sokszor nem is annyira rosszindulatú, mint inkább ostoba mellőzések vagy bántások miatt.

Egyetemi tanulmányai befejezése után, 1902-től napidíjasként dolgozott az Erdélyi Múzeum Könyvtárában (1903. január 1-től – ugyanilyen minőségben – az Egyetemi Könyvtárban). Igazgatója megbízásából ekkor kezdett ismerkedni a nevezetesebb erdélyi családok levéltáraival. Könyvtárosi pályája elején leggyakrabban a Kis-Küküllő középső folyása néhány faluja főleg kisebb nemesei között fordult meg. Falujárásai közben érzékenyen reagált a társadalmi problémákra és rajzolt néhány mondattal látványosan találó képet az arisztokráciáról, a felsőbb és középosztályok rangkorságáról, az osztálygöggben szenvedők nagy részének családja történetét nagyapján túl már nem ismerő tudatlanságáról.

A könyvtártól – kinevezése érthetetlen halogatása, mások szerint Erdélyi Pál igazgató tudományos féltékenysége miatt – 1907-ben vált meg. Bár Erdélyi Pál érdemeit elismerte – később olvasásra hozzá került becses leveleinek megőrzésén fáradozott – azt nem tudta megemésztetni, hogy ő, akkor, bizonyos állásról igazgatója részrehajlása miatt maradt le. „Erdélyi Pál kezére a sorsomat még egyszer nem bízom” – jelentette ki 1915-ben. Sérelem érte őt azért,

mert az Erdélyi Múzeum Levéltárának nagy részét ő hozta be, érte ő agitált, benne ő dolgozott és dolgoztatott. Az Erdélyi Múzeum levéltárosa mégis Veress Endre lett, s ezzel Kelemen Lajos előmenetelének akaratlanul is útját szegte.

1908 nyarán – ekkor már a kolozsvári Unitárius Kollégiumban tanított – felfedezett egy kora Árpád-kori országhatárt, amely Kerléstől a Mezőségen át húzódott Erked, Mezőkapus, Kerelő-Szentpál, Sövényfalva és Nagykapus érintésével a Szeben melletti Preszáka felé. Úgy tervezte, hogy bejárja ezt az utat, Kerlésig vonaton, onnan pedig hegyen-völgyön át, az egykori gyepűvonal nyomán haladva gyalog. Az útjába eső falvak udvarházai, régi templomai, harangjai és a közben tett néprajzi megfigyelések gazdagították volna ezt az Orbán Balázs-i vállalkozást. Mindössze egy hónapra, legfeljebb öt hétre, meg egy vasúti szabadjegyre lett volna szüksége ehhez. A bejárás azonban elmaradt. Az 1944-ben rövid időre birtokába jutott I. osztályú vasúti szabadjegy – mint írta – már csak a döglött lóra szánt ezüst patkó lehetett.

Ma már azt is alig tudja valaki, hogy a művészettörténet írását és vele az érdeklődést Erdélyben szintén Kelemen Lajos teremtette meg. Akkor kevesen forgolódtak ezen a téren, az ehhez szükséges történettudományi ismeretekkel is csak kevesen rendelkeztek. Ez volt az a terület, amelybe a rosszindulat a legkevésbé tudott belekötni. Úttörő munkájának jutalom-eredménye az lett, hogy az érdeklődést felébresztette. Egy generációval később, hivatott és felkészült szakemberek sorának maradandó alkotásai emelték nagyra azt a munkát, amelynek ő soha nem tartotta úttörőjénél és anyagszállító munkásánál többre magát. Úgy érezte, hogy azok, akik nála nagyobbra nőttek, vitték el jó hírét, amelynek eredménye a Magyar Tudományos Akadémia külső (külföldi) tagsága lett.

„Jó ha tudjuk, hogy honnan eredünk. Nem hiúságból, hanem azért, hogy ragaszkodjunk a földhöz, hazához, mely szült és nevelt s tulajdonságainkból a jókat neveljük s a rosszakat irtsuk. Ez a fejlődés útja. Aki ezt nem ismeri, az csak bolygó a világban, melyet lehullott falevélként sodor az élet vihara.”

A múlt életének megelevenítésében oly pazarul beszédes történettudós gyermek- és ifjúkoráról, családja akkori életéről csak nagy ritkán ejtett el néhány szófukar megjegyzést. Ma a Születtem Marosvásárhelyt címmel 1993-ban Kolozsváron megjelent önéletírásából és leveleiből rekonstruálható valamelyest ez az időszak: nyarai, a kirándulások a Jedd és Koronka közti halmok erdejében és a Somostetőn, ahonnan a

Fogarasi havasokig látott, az 1890-es első, nagy rokonlátogató gyalogút emléke, az első útleírás története, az érettségi, az egyetemre kerülés izgalmi, a reménységgel váltakozó reménytelenség s a szeptemberi elszánt nekivágás a szerencsekeresésnek.

1897-ben naplójegyzetekben is megörökítette a Kolozsvárra jutás kétségek és kilátástalanságok között, sírással kezdődött, baljóslatú történetét.

Az ifjú Kelemen Lajos a belső, lelki alkatbeli kényszeren kívül gyermekévei őszi és tavaszi estéin, néha két-három óráig is hallgatott színes, bonyodalmas mesék, a korabeli romantikus szépirodalmi és tudományos művek hatása alatt az átlagos ifjúságnál is jóval messzebb jutott az ábrándvilágban. Ifjúságára emlékezve, idős korában is hitelesen tudta felidézni ezt az egészségesen mértéktartó hangulatot.

Megvolt már kisleánya, amikor besorozták a 62. közös gyalogezredbe. Ekkor eszébe jutott, hogy a harcterek valamelyikén ő is ott maradhat és a kisleány, ha felnőtt, azt se fogja tudni, hogy az apja ki és mi volt.

1915-ben nekifogott hát önéletrajza megírásának. Gyermekkorának történetét – mert időközben a katonai szolgálat alól felmentették (de az már egy külön történet) – elemista kora végéig írta meg. Önéletrajzát azután – közel harminc évi megszakítás után – 1944. novemberének 21-23. óráiban folytatta, a villanyvilágítás szünetelése miatt gyertyafénynél. Ekkor a marosvásárhelyi érettségi előttig jutott és ott abahagyta. Minden valószínűség szerint a fentieket összegezte később, mintegy 150 levél-oldalon. Letisztázását évek múlva is csak tervezte, a munka nagy része fogalmazvány maradt.

Csak az 1897-ben megkezdett naplófeljegyzéseihez írt időnként valamit. Fél évszázadon át húsz kövér kötetre duzzadt feljegyzéseit kezdésükkor csak a maga számára, emlékezete erősítésére írta, mert az közérdekű információk mellett, többször bizalmas természetű részleteket is tartalmazott.

Családjában valami örökségféle volt az irodalom tisztelete, a versírás vagy legalábbis a költemények szeretete.

Feljegyezték, hogy nagyapja egyik unokatestvére, szintén Kelemen Lajos, az 1848/1849-i belügyminisztériumi titkár, 14 éves korában már olyan verset írt a szabadsághoz, hogy Kazinczy Ferenc ujjongva várta benne a jövő nagy költőjét. Prózáírásban is kivált erdélyi író társai közül. Életküzdelmektől sorvadozva,

nyomorban halt meg 1850-ben (Pálmay József szerint 1849-ben) Budán.

Édesapja is szerette a verseket. Kedvenc költeményeit szép írással másolgatta kötetbe, a maga szórakoztatására.

A fiatal Kelemen Lajos szintén írt néha verseket. Utóbb próbálkozásaira nyomasztólag hatott Bolyai Farkas példája, aki szigorú ítélettel helyezte költeményeinek hamvait abba a fedeles fapohárba, amelyet a marosvásárhelyi Református Kollégium – nagykönyvtárában – kegyelettel őrzött. „Mikor láttam, hogy egy ilyen nagy ember, ilyen szigorúan intézte el költeményei sorsát én, a kicsiny nem mertem bízni jobb sorsomban, s tán jól is tettem” – írta. Házasságkötése előtt égette meg kísérleteit. Csak véletlen folytán menekült meg a tűztől akkor néhány. Ránk a Gidófalvy-emlékkönyvbe jegyzett 1927 és 1941 között írott tíz verse maradt.

Gyermekkora óta vonzódott a képzőművészethez, festészethez, jóllehet rangos képműkiállítást tanárjelölt korában Kolozsvárott látott először. Gyermekkorában csak arra volt lehetősége, hogy az országos vásárok forgatagában elmerülve bámulja az olajnyomatokat áruló portékáit és a pótkávéhoz mellékelte híresebb tájképfestők képeinek reprodukcióit gyűjtse. Később, művészettörténészként, hivatásszerűen foglalkozott a képzőművészetek történetével és a kortárs művészetekkel.

Éveken keresztül gyűjtötte – ABC rendben – az erdélyi képzőművészekre vonatkozó adatokat a Művészeti Lexikon számára. A gyűjtés célját kortársai nehezen értették, hiszen egyik-másik tehetség ilyen zsánerű munkával nem találkozott, ilyenféle, -fajta művet tán soha se látott. Tizenöt-húsz soros művész életrajz-vázlatokért néha évtizednyit agitált és várt. Csoda-e, hogy az emberi megbízhatatlanság és pontatlanság gyarlóságát állandóan emlegette.

Öklelő és vasvillázó erőszakossággal gyűjtötte környezete íróinak rövid önéletrajzát, abban a reményben, hogy nyugodtabb időkben eljön az alkalma a Szinnyi József és Gulyás Pál-féle Magyar írók élete és munkái folytatásának. Vagy száz íróról volt adatgyűjtése.

Néhány művésszel, íróval pályája során szorosabb kapcsolatba került. Kós Károly történeti munkáihoz szakmai segítséget nyújtott. Móricz Zsigmond az Erdély trilógiájában állított „titkos” emléket Kelemen Lajosnak, a mindentudó Kelemen deák alakjában, aki „úgy megismerte a világot, de kivált a magyar tájakat, hogy minden zeget-zugot ismert, minden urat s annak egész életét, családját, híveit és barátait és el-

lenségeit is tudta, jobban, mint ő maga. Még azt is, hogy kinek hány gyermeke legyen, azok hogy nőnek s mire válnak. És hogy állapota hogy fordult, s ma mit tud cselekedni jól, vagy rosszat. S Kelemen deáknak olyan feje volt, hogy abban minden megmaradt és semmi össze nem zilálódott.”

Nem Mikó Imre volt az egyetlen irodalmár, aki csípős megjegyzéseit irodalomról, politikáról, az általa mélyen átélt és megelevenített történelmi eseményeket, mulatságos tréfákat és anekdotákat úgy használta és adta tovább, mintha azok a sajátjai lettek volna. Csak ő bevallotta.

A híres zsögödi, székely festő, Nagy Imre 1954-ben portrét készített az idős tudósról. Kelemen Lajos szerint olyat, hogy „Meg lehetett volna venni a nyugdíjasok cégtáblájának”. Emlékezete szerint ugyanis akkor sietve öltözött s a festő a képre a futtában felvett, egy számmal nagyobb gallérban vázolta fel. Hiába ment utána minden nap inghez és nyakhoz való gallérral, ha Nagy Imrének úgy tetszett, s a képet úgy hagyta. Így szerepelt aztán szülővárosában, Nagy Imre képe útján. Nagy Imre „Kétszáz rajz”-a között egy 1956-ban készült, teljes alakos Kelemen Lajost ábrázoló került kiadásra (Bukarest, 1973).

Gy. Szabó Béla és Hankó János is készített róla rajzokat, többen fényképfelvételeket. Ezek közül igazán közismert a születésének nyolcvanadik évfordulójára megjelent emlékkönyvben közölt fényképfelvétel. Néhány egykor és Erdélyi Lajos által róla készített felvételt Jakó Zsigmond cikke mellékleteként ismerhettek meg a Korunk olvasói (1978). Kelemen Lajos Művészettörténeti tanulmányai (1977, 1984) kötetborítóinak hátlapjait dekoráló portrék mellett azok a fotográfiák kerültek még az érdeklődők szemébe, amelyeket Sas Péter adott közre a Kelemen Lajos-féle Dr. Gidófalvy István monográfiában (Kolozsvár, 2002) stb.

Ő maga, mesterek nélkül, kínlódva próbálkozott a rajzolással. Néhány sikerének oka a pontosságra törekvő, lelkiismeretes utánzás volt. Elsősorban épületekről, szükségből, emlékezete alátámasztására készített rajzvázlatokat. Egyetemi hallgató korában tanáraitól és környezetének markánsabb alakjairól rajzolt néha sikerült arc- és apró torzképeket.

A fényképezés története is vonzotta.

1904-ben jelent meg Pálmay József kötete Maros-Torda vármegye nemes családjairól. Közöttük szerepelnek a nagy-ernyei Kelemenek is. A családtörténet írással kapcsolatosan Kelemen Lajosnak az volt a véleménye általánosság-

ban, hogy „a genealógia értékes történeti segéd tudomány, ha az átöröklés, s a családi összekötetésekkel együtt járó pártállás, atyafiság csoport, birtoknövekedés befolyások nézőpontjából foglalkozunk vele”. Az üres címkórsággá és hiúság játékká süllyesztett genealógiát azonban ő sem becsülte. De mert az 1918 után kialakult új helyzetben, természetes ösztönétől vezetve felismerte, hogy a korábbi államtörténet művelés helyett a nemzeti önismeret szolgálatára van szükség (ő mindig ezt művelte), bizonyos lehetőséget látott abban, hogy a családtörténeten keresztül juttassa el az erdélyi magyarságot a történelmi érdeklődésig és vele a történelem olvasásáig. Ezért volt ő sok embernek ingyen genealógusa. Ezen a téren levelezésével és a „bő megbeszélésekkel” nagy munkát végzett.

Részben genealógusként került kapcsolatba azokkal az erdélyi családokkal is, akiknek birtokában levéltári anyag volt és az abból általuk, több-kevesebb hozzáértéssel kislabizált adatokat az Erdélyi Múzeum Levéltárának dokumentumaival és levéltárosa hozzáértésével szándékoztak teljessé tenni. Ezeknek a kapcsolatoknak eredményeként több értékes családi levéltárral és levelesládával gyarapodott az Erdélyi Múzeum Levéltára.

Kelemen Lajos kapcsolatban állt genealógiai és heraldikai irodákkal is, bár ezek munkáját, elsősorban a fővárosi „genealógiai gyáripárosok” miatt, nem sokra értékelte.

Néha azonban anyagi helyzete miatt arra kényszerült, hogy külön díjazásért családtörténeti adatgyűjtést vállaljon. Ilyen munkát évekig végzett, pl. a P. Horváth-családnak. Ez számára lehetőség volt arra is, hogy megbízója költségén olyan erdélyi és magyarországi közgyűjteményeket is meglátogathasson, amelyeket saját költségén felkeresni nem lett volna módja. Erdélyben gyűjtött levél- és oklevélmásolatait 2-3 hetenként postázta – mindenkinél alacsonyabb kutatói bérért –, megbízója szerint erdélyi lélekkel szolgálta az erdélyi magyar ügyet. Háromszor 10-10 napos budapesti vendégeskedés lett ezért a jutalma, amelyről öccsének megírta, hogy: „Ő – megbízója – azt hitte, hogy én mint özvegy ember, majd végig járom ott az orfeumokat, színházakat, s hogy ne zsenírozzam magam tőlük, azért szállásolt a Renaissance penzióba. Én azonban az orfeumot sohasem szerettem, s arra se néztem egynek sem, s színházba sem mentem. Ellenben a fölmenetelem nagyon hasznosak voltak arra, hogy az itt nélkülözött szakirodalmat bár kívülről lássam, s megfordulhassak a b[uda]pesti múzeumokban és gyűjteményekben, s lemáradásom egyben-másban pótolhassam. Néha ez

sokkal többet ért, mintha 200-350 pengővel többet szereztem volna itt tőle”.

Levéltári munkája közben gyűjtötte a család-történeti vonatkozású adatokat is. Nem kész genealógiai táblák voltak ezek, csak adatok, 1300 erdélyi, majdnem mind magyar családról. Csak Maros-Torda megyére vonatkozóan 50 000-60 000 okmány ide vonatkozó, használható adatanyagát gyűjtötte össze és ezeket öregkorában is bővítette. Legjobban, tán mindenkinél jobban Marosszék, Maros-Torda megye családjait ismerte. Ha felkérték volna ..., ha megbízták volna ..., de ott a jó flekken, a borvizes bor és a vargabéles előbbre való volt a tudománynál. Ezért a családok előtt ismeretlen adatokkal sem lehetett a történelmet megszerettetni, népszerűsíteni és ennek útján a nemzeti történelembe bekapcsolni szülőföldjén.

Kutatómunkát végzett másoknak is. Csaknem egy életem át, pl. Veress Endrének. Munka-kezelésük történetét egy Kelemen Lajos pályakép-vázlat keretei között a Levéltári Szemle hasábjain írtam meg, évtizedekkel ezelőtt (1974). Most, kettejük levelezése kiadásának feléje közeledve, már árnyaltabban látom, milyen lehetett az a barátság, amelynek fellelt dokumentumai egykor felizzították érdeklődésemet Kelemen Lajos személye és munkássága iránt. Veress Endre csak egy volt a sok közül, Szabó T. Attila szerint ugyan egyike a legtöbb segítséget igénylőknek.

Testvéröccséhez írott leveleiben gyakran emlékezett családjára elhunyt tagjaira és észrevehető tendenciával haladt ezen az úton vissza az időben.

Az 1930-as évek végén a Fotófilm vállalat tulajdonosával a Székelyföld egy részét befutva „lekapta” azt a kis Temető utcai házat, amelyben született. Három nappal később, mire Marosvásárhelyre visszatért, a házat már lebontották. Bár érdek és emlékszálok alig fűzték ehhez az épülethez szülei emlékének kívül, fájtnia a pusztulást.

Írt a család életét irányító, puritán egyszerűségben élő, kiváló emlékező tehetségű édesanyjáról, a szenvedélyek rabsága felé hajló apjáról, apai nagyanyjáról, aki az újszülött Kelemen Lajost látva azzal vigasztalta a csecsemő életéért aggódó szülőket, hogy bizony megél, az ilyen csenevész forma gyermekek még erősebbekké és életrevalóbbakká szoktak fejlődni. Írt a lángoló szívű szerelmi hős nagyapjáról, aki marosvásárhelyi tanuló korában a Kollégium előtt elmenő, ismeretlen, csinos leánykát meglátva olyannyira megbabonázódott, hogy utána egyenesen a lányos ház ebédlőasztaláig futott.

Éveken keresztül tervezte, hogy egyszer majd megírja a Kelemen-család történetét. 1940-ben Clauser Mihálynak írt röviden a nagyernyei Kelemenekről. Ebben tett említést a Pálmay József-féle Kelemen-családtörténet hiányosságairól és hibáiról. A Kelemenek levelesládáját egyébként Kelemen Lajos gyermekkorában még látta, egyes darabjait forgatta. Az egykor nagyapja öccsénél, Kelemen Józsefnél őrzött családi levéltár annak halála után unokájához, Adorjáni Károlyhoz került, aki a ládát Nyárádszentlászlóról Gálfalvára vitte. Adorjáni Károly itt volt falusbíró. Gálfalván, a mindennapi szükségre nem kellő anyagot, a falu egy láda régi levelével együtt, Adorjániék a csűrben helyezték el. Bizonyára valamelyik haragosuk gyűjtötte fel a csűr, s az porig égett, minden bennevalóval együtt.

Egy alkalommal Kelemen Lajos említést tett arról, hogy felmerült benne az egykor román nyelvű, román származású magyar nemes családkról szóló családtörténeti munka megírása. Mert a két világháború közötti Romániában is divat volt az ősök kultusza.

Alázatos munkával gyűjtötte a Régi Magyar Könyvtár új kiadásához az adatokat. Elsősorban olyan kisnyomtatvány anyaggal segítette 1925 és 1930 között az új kiadás előkészítésével megbízott Dézsi Lajost, amelyeket a kolozsvári Unitárius Kollégium szeniori számadásaiban és jegyzőkönyveiben talált. Egy helyen konkrét említést tett egy Paget angol követhoz szózó unitárius deák-üdvözlés egyetlen ismert példányáról, amelyet a diákok akkor nyomtattak ki, amikor Paget, Kolozsváron át utazott haza és itt ezzel üdvözölték őt.

Ilyen vonatkozásokban adott kimerítő tájékoztatást elsősorban a Régi Magyar Könyvtár I. kötetének anyagában történt változásokkal kapcsolatosan az erdélyi könyvtárak közül a kolozsvári volt római katolikus lyceum, a főgimnázium, a református főgimnázium, a Minorita-rendház, a nagyenyedi (kisebb) zárda, a volt Ferences zárda, az Erdélyi Múzeum Könyvtára, a tordai unitárius algimnázium, a székelykeresztúri öt gimnáziumos, csonka unitárius középiskola (ide került egyébként Jakab Elek könyveinek jelentős része), a volt mikházai zárdakönyvtár, a csiksomlyói zárdakönyvtár, a gyulafehérvári Batthyány és a nagyszebeni Bruckenthal könyvtárak könyvanyagáról és a háborút 1958-ig követő évek könyvtári szervezeti változásairól.

A szorosán vett művelődéstörténeti kérdéseken kívül Erdély sajátos társadalmi-gazdasági viszonyai is foglalkoztatták. Ezen a téren tett

néhány figyelemre méltó észrevételt. Ilyen volt például a két világháború között a felekezeti túltengése Erdélyben, amelynek során egyesek elfogultságukban már-már a XVI. századba értek vissza. A fáradtság és az elkedvetlenedés jelei egyfajta bűnbánat örületben jelentkeztek. Kelemen Lajos elítélte a problémák látszat megoldását, az új nemzedéknek a realitásokra nevelésével szemben.

Megfigyelte, hogy Erdély legnagyobb, legműveltebb városa, Kolozsvár szomszédságában, északi irányban 13-14 kilométer távolságig is, és pedig nagy részben határában alakult ki az erdélyi medence középső részének legnagyobb, műveletlen területe. „Kolozsvárt sok a marha – tehát legelőt hagytak jó nagyot” – írta.

Az a várostörténész, aki egyszer majd Kolozsvár legújabb-kori történetének kérdéseivel, a város egykor jellegzetes arculatában megindult változások (népesedés, településrendszer stb.) dolgaival kíván foglalkozni, kimerítően alapos, az egyes épületek látványában bekövetkezett módosulásokig lemenően találhat adatokat Kelemen Lajos egyik-másik levelében.

Életének legfőbb műve az Erdélyi Múzeum Levéltára: 50000 darabból másfél milliós, hatalmas értékű levéltárat hozott létre. Valóban többet tett ezen a téren, mint erdélyi levéltáros szak(ma)társai. Mégis viszonylag csekély számú, direkt adat áll rendelkezésünkre levéltárosi munkájával kapcsolatosan. Ezek közül való az a két jelentés, amelyeket 1940 és 1941 között a kolozsvári Állami Levéltárról és az Unitárius Egyház levéltáraitól készített (Kálnoki Kis Tamás: Reménytelen reménységben, avagy remény a reménytelenségben. = Levéltári Közlemények. 70. 1999. 1-2. 143-163. és M. Bodrogi Enikő-Molnár B. Lehel: Az Erdélyi Unitárius Egyház Gyűjtőlevéltára alakulásának történeti áttekintése. = Keresztény Magvető. 108. 2002. 1. 3-12.).

A Teleki Pál Tudományos Intézet részére 1942-ben dolgozta ki az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadványtervét. Ebben kifejezésre juttatta, hogy a Múzeum kiadványsorozatát nem alkalmi ötletekkel, hanem kidolgozott terv szerint kellene csinálni.

Kelemen Lajos méltatói csaknem teljesen megfeledkeztek kutató-nevelői tevékenységéről és módszereinek bemutatásáról. Pedig levéltára ilyen vonatkozásokban egyfajta iskola, műhely szerepét töltötte be Erdélyben. Tapintatos szeretettel nevelte az írás tiszteletére és megértésére tanítványait. Viszonylag könnyen olvasható leveleket vett ilyenkor elő, elmagyarázta a levelek olvasásának és másolásának módszerét és követelményeit. Aztán magára hagyta a járatlant, hogy egyéni képességei és ambíciói szerint birkózzék a szöveggel. A szövegolvasás fehér foltjait és a kezdő másológató botladozásait a szöveg folyamatos kibetűzésében kedvesen, maga mentette. Személyes példaadással nevelte a történelmi élet, múlt való szemléletére, igazságszeretetre, önzetlen szolgálatkészségre, a közösségi- és magánéletben való feddhetetlenségre, a tudományművelés erkölcsi követelményeire és még sok minden másra azokat, akik vele tanítványi minőségben vagy fiatalon munkatársi kapcsolatba kerültek.

A levéltári kutatás bővületét ismertette meg Kelemen Lajos a gondjaira bízottakkal.

Az Unitárius Egyház 39. főgondnoka akkor lett, amikor életenergiái végképp megfogyoztak. Alkonyóráit élte (amely folyamat egy szívszaggató történet). Híre, neve ékesen díszítette ugyan egyházát, de az unitáriusok hajóját irányító, kormányzó munkában tevőleges részt vállalni 1960 és 1963 között már nem tud-(ha)ott. Így is szép volt az egyházi hierarchia legmagasabb világi tisztségébe emelése annak a tudós férfiúnak, aki hittestvéreiért mindenkor megtett mindent, amit megtehetett. Annál szomorúbb viszont, hogy az MTA Történettudományi Intézetének kiadásában 1996-ban, Budapesten megjelent, Egyházak az újkori Magyarországon: 1790–1992 c. kézikönyv archontológiájából éppen ő, a történész-levéltáros főgondnok maradt ki.

Sokkal tartozunk neki. Emlékezésünk, emlékeztetésünk születésének 130. évfordulójára ezért jó alkalom arra, hogy számba vegyük, mi az, amit meg kell tennünk ahhoz, hogy életének egyháza közösségében eltöltött idejével elszámoljunk a (tudományos és unitárius) nyilvánosságnak.

Kálnoki Kis Tamás

TANÍTÓ NÉNI

Kincses Lászlóné Nagy Irén emlékére (1889–1982)

25 évvel ezelőtt népes vég-tisztességtevő sokaság vett búcsút Ferencz József, akkori unitárius püspök és több lelkész szolgálatával Kincses Lászlóné Nagy Iréntől, az egykori felekezeti iskolánk tanítónőjétől. A történelmi Magyarország területén sok híres-neves iskolánk működött a moszkvai rendeletre véghezvitt 1948-as államosításig. A Csonkaország területén ez, a füzesgyarmati skóla volt az egyedüli, amely végig működött, a hódmezővásárhelyi és dévaványai korábban megszűntek. Irénke Tanító Néni is végig kitartott.

Nagybányán született. Kincses László lelkész feleségként, mint végzett pedagógus Dévaványáról jött át tanítani (előzőleg máshol is tanított, de református felekezeti iskolában, mert református vallású volt) Füzesgyarmatra, ahol a neves, korondi származású Gálffy Kálmán utóda lett, aki viszont egy jó házasság „eredményeként” (feltételeként!) áttért a reformátusokhoz és ott lett a kántoruk. Mindez az első világegés utolsó felvonásában, a trianoni tragédiát megelőzően és annak környékén történt.

Irénke Néni tanítványai (még élnek jó néhányan itthon is, de többnyire szétszórta a szélrózsa minden irányában) elragadtatással beszéltek és beszélnek mindig a munkásságáról. Az unitáriusok mellett számos református, katolikus és zsidó gyermeket tanított. 60–70 nebuló figyelte szavait a kis gyülekezet lelkészi lakásának osztálytermében, szép eredményekkel. A második világegés után is (férje már nem élt, kommunista eszméiért az egyházból eltávolítva halt meg a 30-as évek második felében!) elkezdte igazi népnevelő munkáját, a betűk, a számok, a tantárgyak mellett hazafiságra, keresztény hitre oktatta tanítványait.

Nyugdíjazása után az egyházközség tagjaként, sokáig jegyzőjeként igyekezett menteni és építeni a kommunista diktatúra által szétvert gyülekezetet (az egyházközség tehetős híveit mind elüldözték a településről!). Élete utolsó évtizedét a békéscsabai evangélikus otthonban

töltötte, mert itthon nem jutott sem enivaló, sem ruházat, sem igazi szállás az eltartásért eladott otthonában. Onnan hozták haza férje, imádott édesanyja és ugyancsak tanítónő testvére mellé temetni a falu Nyugati Temetőjébe. Éveken át senkinek sem jutott eszébe, hogy sok más, neves helybeli oktató-nevelő mellett van egy unitárius pedagógus is, aki megérdemelne egy emléktáblát, mert ezért a településért, annak gyerekeiért (felekezetre való tekintet nélkül) áldozta életét. Nem volt saját gyermeke, így a tanított nemzedékek voltak igazi gyermekei.

Sírját a Várkonyi Imre vezette Polgármesteri Hivatal felújította. A szűk látókörű és hiányos ismeretekkel rendelkező Helytörténelmi Kör kétszeri megkeresésünkre sem segített adatokat feltárni, számukra csak az unitáriusok nem léteznek a településen. Sajnos a tanítványi hűség sem hozott elő sok egykori iskolást, pedig kétszáznál több meghívót küldtünk szét, a város közel 2500 postaládába juttatta el meghívásunkat. A Polgármesteri Hivatal, az Unitárius Egyház és egyházközségünk messzemenő támogatása mellett, mindössze Tárkányi Imréné és Varga Andrásné nevű tanítványai nyújtottak anyagi segítséget és a szeghalmi Emódy Józsefné szimpatizánsunk a nem kis áldozattal létrehozott, megvalósított emlékünnepre és emléktábla avatásra.

Fájdalommal és értetlenséggel állapítjuk meg azt is, hogy az Egyház Bencze Márton vezette TV-stábja sem törődik egyáltalán az ilyen egyházi érdekű események megörökítésével egy Örömhír számára, mint ahogy nem érdekelt a Testvériség Kopjafájának és a Trianoni Kopjafa felavatásának nagy rendezvénye sem. E szomorú jelenség ellenére nagy ünnep volt az emléktábla avatása, amit Várkonyi Imre polgármester és az egykori tanítvány, Gyáni Endréné leplezett le. Az emléktáblát Béres János dévaványai lelkész és jelen sorok írója áldotta meg. Egyetemes egyházunk részéről sajnos nem vett részt senki a lélekemelő emlékünnepen.

- balázsi lászló -

Zs. Nagy Lajos Hunor

elmúlt évek alatt közel félezer ifjút segítünk tanulmányai elkezdésében. A díjazottak mindig kapnak egy emléklapot is a tragikusan távozott ifjú érettségi tablós fényképével. Ebben az évben 24 fiatal adta be pályázatát. Mindenik megfelelt a követelményeknek és 7 ezertől 12 ezer forintig terjedő összeget adtunk a pályázóknak, anyagi helyzetük és tanulmányi eredményük függvényében.

A 8 egyetemista, 2 főiskolás, 8 technikai iskolás és 6 középiskolás, felekezeti hovatartozás nélkül, közel negyedmillió forintot kapott. Ebből a nagylelkű családfő közel 150 ezer forintot adott, mert a kamatok és az 1%-os átutalások nem képeznek nagy összeget. Fájdalommal mondjuk el, hogy a múltban több éven át díjazottak elfelejtették az alapítványunkat támogatni az 1%-os rendelkezésükkel. Jó lenne, ha eszükbe jutna, milyen jól jött nekik akkor a segítség!

Az életben maradt testvér három gyermeke

Emlékezések és Jótevők Napja

Előző számunkban írtam egy fájdalmas, 15 éves évfordulóról. 1992 tavaszán veszítettek el egy Gyermeket, akinek emlékére megszületett a „Zs. Nagy Lajos Hunor Emlékalapítvány”.

A Jótevők Napján, az augusztusi Lajos naphoz legközelebb eső vasárnapon,

A Jótevők Napján a templomban emlék-istentiszteletet tartottunk. A családfő segítségével kiosztottuk a pályadíjakat. A fiatalok nevében Kiss Viktória egyetemista mondott köszönetet. Azután kimentünk a temetőbe és elhelyeztük virágainkat az alapítvány névadójának sírján. Befejezésként elhangzott e sorok írója előadásában Reményik Sándor: Mi mindig búcsúznak című verse, valamint a fiatalokhoz intézett áldáskívánás a közelgő tanulmányi évre.

A nagy búcsú előtti vasárnapon megrendülten emlékeztünk ifj. Fülöp György darvasi lakosra, aki 19 éves korában tragikus autóbalesetben veszítette életét.

ifj. Fülöp György

A mindig derűs fiatalembert egész Darvas siratja a mai napig. Az iskolában nekem is tanítványom volt, mindig pajkos, jókedvű, szép álmokat kergető és azokért dolgozó fiatal. Elvesztése óta a család, a barátok, ismerősök többször megjelennek emlékezni templomunkban. Az első éves évfordulón is így történt. Fehér virágba öltözött az emlékezés asztala, hiszen egy 20 tavaszt meg nem ért ifjúért szóltak a harangok is. Az isteni üzenet a vigyázásról, az egymás iránti felelősségről szólt, a fiatalos lendület mellé feltétlenül szükséges komolyságról. Elhangzott e sorok írójának tolmácsolásában Bethlen Iván: Húszéves fiú a mütőasztalon című, az Erdélyi Helikon hasábjain megjelent verse.

Legyen áldott az ifjú emléke és a rá való emlékezés!

B. L.

Akik előttünk jártak ...

Id. Kozma Mihály

(Torockószentgyörgy, 1723. aug. 6.–Szentgerice, 1798. nov. 3.)

Meglehetősen kevés információ maradt ránk id. Kozma Mihály unitárius lelkész-egyház-történetíró életéről, pályájáról. Annak ellenére, hogy tudjuk: fáradhatatlan buzdítója volt Uzoni Fosztó Istvánnak (némi anyagi segítségnyújtást sem sajnálva paptársától), érdemes munkása, ihletett folytatója a Kénosi Tózsér János és Uzoni Fosztó István neve alatt hírnévre jutott, már-már kultikus tisztelettel övezett, többek által (latinul) írt, kéziratot, unitárius egyháztörténeti műnek. Ismeretes, hogy e munka 1. kötetét 2005-ben jelentette meg Kolozsváron az Erdélyi Unitárius Egyház, Márkos Albert fordításában.

id. Kozma Mihály 1723. augusztus 6-án született, Torockószentgyörgyön. Kozma Ferenc, az 1875-ben kiadott Temetési alapigék előszavában örökítette meg dédnagyapja életének nevezetesebb eseményeit. Az ő jóvoltából tudjuk, hogy 1751 tavaszán lett id. Kozma nyárádszentlászlói lelkész. Itt alapított családot s születtek rendre jó képességű gyermekei: ifj. Kozma Mihály, Kozma Kata, Kozma János, Kozma József és Kozma Gergely. Tehetségének köszönhetően – Kozma Ferenc fogalmazott így – „Papságra lett menetele után csakhamar nótáriussá tétetett.” Ami (ha az egyház hierarchiáján belüli kategória) – mai fogalmaink szerint – a köri jegyzői „hivatalt” jelent(h)ette. Bár Káldos János marosszéki jegyzőként említi, nevezi meg tisztségét „fejezetnyi” unitárius historiográfiájában. Mindeközben lelkészi feladatai mellett – Derzsi Györggyel közösen – javában és nagy szorgalommal gyűjtögette a zsinati és consistoriumi végzések anyagát. Munkálkodásuk eredménye kéziratot másolat(ok) formájában mindmáig várja hasznosulását, sorsának jobbra fordulását (MsU 227.).

Nyárádszentlászló gyülekezetét 20 éven át szolgálta id. Kozma Mihály. Innen Szentgericére kapott meghívást, 1771-ben.

Uzoni Fosztó István jegyezte fel, hogy amikor Kénosi Tózsér János 1772. június 27-én meghalt, „temetése alkalmával [id. Kozma Mihály] sírva szedegette elő a szekrényből a leveleknek e történetre vonatkozó gyűjteményét, azokat az özvegytől megvásárolta és más, nála lévő, e célra nélkülözhetetlen töredékekkel együtt nekem átadta.”

Még talán el sem kötelezte magát végérvényesen Clio szolgálata mellett és nem is az ő kezében volt az író toll, amikor már részt vett a História anyaggyűjtésében. Mi több: lemásolta Kénosi Tózsér János eredeti kéziratát. Ezzel lehetővé tette a kollektív munka névadóra eső (anyag)részek megkülönböztethetőségét, a szerzőségi szakaszhatárok megállapíthatóságát, különös tekintettel a történetírói módszerekben megmutatkozó különbözőségekre. Ezt a tevékenységet és az eredményeként megszületett szövegmásolatot értékelte 1994-ben Káldos János így: „Szövegtörténeti szempontból tehát rendkívül jelentős a Kozma Mihály-féle másolat.”

Uzoni Fosztó István halála után (kézenfekvő módon) id. Kozma Mihály vette magához a barátja és paptársai kezéből kihullott pennát. S ő írta meg, dokumentálta az unitáriusok történetét az 1790-es évekig (III. könyv). Azért használható esetében a „dokumentálta” kifejezés, mert sokkal inkább jellemző nevezett történetírói módszerére a források, egykorú nyomtatványok gondos összegyűjtögetése és szó szerinti másolataiknak hozzáillesztése elődei kéziratot munkájához, mint értékelő összegzése az általa (még) használt dokumentumoknak. Pedig amennyivel közelebről látta, olvasta ezeket, annyival nyilván másként is értelmezte őket akkor, a maga idejében, mint mi, a történeti távlatokból visszatekintgetők ma (s ez számunkra érzékeny veszteség). Sajnálhatjuk, hogy az általa írt részben/könyvben ilyen értelemben vélhetően tetemes mennyiségű hójátus maradt.

Számos alkalommal bízta meg egyháza jelentős feladatokkal id. Kozmát. Pl. ő elnökkölt az 1774-es, teológiai viták miatt nevezetes (Gellérd Imre által „vitakozó”-nak mondott) hévizi zsinaton. 1778-ban pedig már a főtanács választotta meg jegyző(jé)nek. Ugyanekkor és az 1781-es kövendi zsinaton az ünnepi beszédet, pl. ő mondta. Ezek után érthető, hogy volt idő, amikor tisztségéből fakadóan a betegeskedő Lázár István püspököt helyettesítette. Nevezett egyházfőnek számtalan szolgálatot tett „püspökké léte alkalmával”, s ilyenképpen előjárója bizalmát már csak ezért is bőven kiérdemelte és élvezte.

Id. Kozma Mihály Szentgericén öregedett el (betegsége miatt 1792-ben befejezte történetírói munkásságát) és ott is halt meg, 1798. november 3-án. Rendtartó, szervező tehetségként, érdemes egyházi íróként tartja számon őt az utókor. (Kelemen Lajos)

Gellérd Imre, az unitárius papság beszédei- nek értékelő leltárba vételezője, a Négyszáz év unitárius prédikációirodalma (Kolozsvár, 2002) c. monográfia szerzője szerint, id. Kozma Mihály egymaga közel 500 beszédet írt le – annál minden bizonnyal jóval többet írt meg és mondott el. Mert a történetírásnál is kedvesebb volt számára híveinek szószéki szolgálata, a prédikációírás, prédikálás. Homiliáit 12 kötetben hagyta hátra. (Kelemen Lajos) Ezek között az egyik egy 444 oldalra terjedő „bámulatossággal megírt imakönyv – mai szemmel nézve – prédikációs kötet”. (Gellérd Imre)

Prédikációinak sorából – nevezett monográfus nyomán – már csak azért is érdemes egy-kettőre felhívni a figyelmet, hogy jelen sorok olvasója (korunk, a globális világ unitárius, hívő embere) érzékelhesse az egykor éltek, régen voltak és elhangzottak örök aktualitását. Egyéni mellett társadalmi léte köznapi jelenségeiben – az elődei által megélteken okulva, megállapításain elgondolkodva – felismerhesse a sorsát mindenkor befolyásoló törvényszerűségeket. Nem utolsó sorban azért, hogy kedvet csináljunk a megidézettek, Gellérd Imre összegző munkája forrásainak, ihletőinek olvasásához. Higgyék el: izgalmasabbak ezek Harry Potter-nél.

A konzervatív mentalitásuként kategorizált Kozma Mihály egyik böjti beszédében, pl. arról elmélkedett hosszasan, hogy milyen legyen a jó lelkipásztor. Ime ennek summázata: „... teherbíró legyen, mint az ökör; ... éleslátású legyen, mint a sas; ... valóban legyen ember; ... bírjon kellő erővel és szent haraggal, amikor az istentelenekkel hadakozik. Emellett ajándékozzon ... az ő hallgatóinak: nyelvet, mely tud könyörögni; kezet, mely tud adakozni; lábat, mely tud felebarátja segítségére sietni.” Felsoroltak aligha vallanak világi értelemben konzervatívizmusra, porlepte gondolkodásmódra.

Emellett új prédikációs műfajt teremtett. A szószéki szatírákat:

„Az élet teátrum, nyílik is a függöny, mit látunk? A trónban ül az udvari bolond, körülötte a bölcsék. Mi ez? – Felfordult világ. A butaság világa. ... Most egy szekér jelenik meg, melyet ember, oroszlán, sas és ökör húz ... Érted-e mi ez? – Az, hogy a közjónak szekere nem a bölcsék, hanem a bolondok által vonatik. ... Látok egy olyan égisz érő lajtorját, melynek csak két foka van a két végében. Oh, felfordult világ! Be ostobák vagyunk, midőn az alsó fokról a felsőre akarunk lépni. Generálisok akarunk lenni, ho-

lott még közkatonák sem voltunk. Püspökök akarunk lenni, holott még diákok sem voltunk. Bizony felfordult világot élünk. Az igazi értékek el vannak tiporva. Csak az vigasztalhat, hogy az arany a sárban is arany marad. Így ítélj meg a jeleni életet, s hallgass vele. Légy jó egészségedben. Ámen.” (Gellérd Imre)

A prédikációirodalom-történész által levont tanulság ezek fényében nem is lehetett más: „... virágnyelvét hívei bizonyára megértették, s jól esett nekik hallani a jelképesen kifejezett fájó igazságokat.”

A Felfordult világ c. beszédét id. Kozma Mihály 1777-ben írta és mondta el. Akkor, amikor az (unitárius) emberek valóban felfordult világban éltek.

Mint egyháztörténetíró 3 kötetrel gyarapította elődei munkáját. Utódait pedig végrendeletileg a „továbbvaló írásra és megőrzésre” kötelezte.

Id. Kozma Mihály kérelme a nyáradszentlászlói és gálfalvai unitárius eklézsiákhoz és patrónusaihoz, maga és könyvei biztonsága ügyében

„Az Tekintetes Nemzetes Sz[ent] Lászlai és Gálfalvi Unit[ár]ius Ecclesiában levő Patronus Urakhoz, Patronákhoz és az Ecclesia több betsületes tagjaihoz alázatos instatiája benn írt Kozma Mihály[na]k

Tekintetes Patronus Uraim! ‘s Asszonyaim és a’ Szent Ecclesiának több betsületes Tagjai

Az Istennek ő felségének több Csapásai, és a’ Világi élet keserves Esetei között, a’ tűz miatt való romlás mely siralmas állapot legyen /: kivált kiken történik /: Szemeink[k]el látjuk, illő tehát a’ mennyib[e]n lehet azt kerülni.

Meg gondolván énis hogy különös helyett, ut mellett, mezőben vagyon lakásom, igen könnyen egy óra alatt rajtam történhetik ezen romlás vagy gonosz emberek[ne]k szándéka ‘s cselekedete által, vagy magam Házomtolis meg eshetik sok szelvésszes időkb[e]n, minthogy szeles hellje[n] lakom, Mellyekre nézve éjtzakai álmomis nem bátorságos sőt félelmes, látván a’ példákboldis és hal[l]ván most itt, most amott Mások[na]k siralmas állapotjukat; nevezetesen tsak mostanában 3. Papok[na]k illyen keserves sorsát, Ha rajtamis meg találna történni, soha többé azon romlásból ki épülnem nem lehetne; Nem emlitem kitsin vagyonskámat; hanem drága Könyveimet, mellyeket majd gyermekségemtől fogva tellyes ügyekezettel, sok farattság, járás által, nehezen és drágán szerzettem össze, mellyek ha füstbe menné[ne]k soha többé azoknak meg szerzésében

módom nem lenne. Ezen félelmes állapotomat nem másként, hanem t[e]k[inte]tes Patronus Uraim által lehetne meg orvosolni, és megelőzni.

Minek okáért t[e]k[inte]tes Jó Patronus Uraim[na]k e' szerint jelentvén félelmes és keserves romlást szülhető állapotamat; kérem egész reménységgel talállyanak irántam és securitásom felől valami explikénst, tudniillik ha Házom meg sendelyeztetnék elégséges securitásom lenne. Különbenis szeles helyen lévén házom, nem régen szalmával jól meg fedetett; de mind a' szél, mind a' rothadás annyira meg győzte fedelét, hogy már tavaly egyszer megdugottaltatott suppokka; mégis essőben majd mindenütt tsepeg, kivált Eszakban lévő könyveimre is bé foly, ott lévő rosszabb az fedél:

Állapotom 's Házam ilyen igazittását ha t[e]k[inte]tes, Jó Patronus Uraim kegyességéből meg nyerhetném, éjtzakai nyugodalmam bátorságosabb lenne, magam hivatalját is tsendesebb elmével hűségesen folytathatnám, míg itten való maradásom lehetne; de az utánam való successornakis mind securitassa, mind abból származott öröme lenne. Ezzel magamat egész reménységgel Gratiájokban ajánlván vagyok

T[e]k[inte]tes Patronus Uraimnak méltatlan szolgálja Kozma Mihály N[yárád] Sz[ent] Lászlai Unit[a]r[ius] Parochus.
Sz[ent] László. 4ta febr. 1767."

Az irat lelőhelye (jelzete): Magyar Országos Levéltár R 302 17. t. 7. 15. sz.

Irodalom:

Gellérd Imre: Négy száz év unitárius prédikációirodalmá (Kolozsvár, 2002) 117–127.

Káldos János: Egy fejezet az unitárius egyháztörténet-írás történetéből. In Klanciczay-émlékönyv. Tanulmányok Klanciczay Tibor emlékezetére. Szerk.: Jankovics József. (Budapest, 1994). 386–397.

Kelemen Lajos: Szentgerice. In: Kelemen Lajos: Művészettörténeti tanulmányok. [2.] (Bukarest, 1984). 177–179.

Kénosi Tózsér János-Uzoni Fosztó István: Az Erdélyi Unitárius Egyház története. I. (Kolozsvár, 2005). [XI.]

[*Kozma Mihály-Kozma Ferenc:*] Temetési alapigék. Az Ó- és Új Testamentomból öszszeszedegette Kozma Mihály szentgericzei unitárius pap és esperes. Bővítette és sajtó alá rendezte Kozma Ferencz. (Kolozsvár, 1875). II-XVI.

Uzoni Fosztó Istvánnak az Unitárius Egyháztörténethez írt előjáró beszéde. Ford. *Márkos Albert.* = *Keresztény Magvető.* 72. 1940. 3. 132–133.

Kálnoki Kis Tamás

Kozma Ferenc (1844–1920)

Napjainkban azoknak az „ígéretes” reformok korát éljük, amelyek kihatnak az élet minden területére, de nem az emberek, hanem a nagytőke érdekeit szolgálják. Ezek a reformoknak nevezett intézkedések a költőt juttatják eszünkbe, aki így írt: „Repül a nehéz kő: ki tudja, hol áll meg? / Ki tudja, hol áll meg s kit hogyan talál meg?” (Arany János: Toldi. Harmadik ének. 7)

Mi ma olyan elődre emlékezünk, kinek reformtörekvései a nép érdekeinek figyelembevételével és annak szolgálatában láttak napvilágot.

Ezen elődünk a Csekefalván, 1844. február 17-én született Kozma Ferenc tanfelügyelő.

Kozma Ferenc kora – az egyháztörténetírók szerint – a Dávid Ferenc-i kor utáni időszak, újabb fénykora volt. Az egyháznak olyan kiváló püspökei voltak, mint Ara-

nyosrákosi Székely Sándor, Kriza János és Ferencz József. Olyan kiváló teológusa volt, mint Simén Domokos és olyan neves népiségkutatója, mint Orbán Balázs. Ez időben indult be az egyházi sajtóirodalom s az egyházi életnek az a virágzó korszaka, melynek az I. világháborút lezáró trianoni békeszerződés vetett véget.

Kozma Ferenc papi családban született. Apja, szintén Ferenc (+1845) Homoródkarácsonyfalván, majd Csekefalván szolgált. Özvegy édesanyja Rác Rebeka nehéz anyagi körülmények között nevelte föl egyetlen gyermekét Ferencet. Márki Sándor „Kozma Ferenc levelező tag emlékezete” (1923) című munkájában elmondta, hogy az özvegy előbb apósa házában húzta meg magát, 1848-ban másodszor is férjhez ment, de elvált, s egész életét fia neveltetésére szentelte.

Kozma Ferenc 1853-tól 1860-ig Székelykeresztúron, 1860-tól 1867-ig Kolozsváron tanult. Érettségi után elvégezte a teológiai tanfolyamot. Teológus éve alatt – 2 évig – az ekkori kolozsvári lelkész, Ferencz József helyettese volt, majd 1867-től 1869-ig a jénai, a heidelbergi és a zürichi egyetemen tanult tovább. 1869-ben angol ösztöndíjhoz jutott, de mielőtt Londonba utazott volna, az egyház a székelykeresztúri iskola tanárának rendelte, ahol görögöt, németet és görög-római régiséget tanított. Egy év múlva a kultuszminiszter kinevezte az akkor megnyitott székelykeresztúri tanítóképző tanárának, melynek 3 év múlva már ő volt az igazgatója. 1873. szeptember 9-től Kolozs megye tanfelügyelői állását töltötte be.

Mint tanfelügyelő – olvasható a Keresztény Magvető 1887. évi számában (220. old.) – legfőbb igyekezete a pontos iskoláztatás, az iskolák felszerelésének tökéletesítése és a tanterv teljesebbé tétele volt. Bár Kozma Ferenc a tanfelügyelői állásból 1904-ben nyugalomba vonult, azonban a közbizalom az Országos Eötvös Alap Kolozsváron fölépített „Tanítók Háza” gondnokának választotta. E tisztséget és a velejáró munkakört 1912. június 5-ig töltötte be.

Kozma Ferenc – írta Szent-Iványi Sándor – „Az unitárius élet munkásai” című (1940) füzetben, az iskolahálózat kiépítésén és a tanítás megreformálásán is munkálkodott. Iskolákat, óvodákat, gyermekotthonokat, gyermekmenhelyeket létesített, ahol a magukra maradt gyermekek kellő nevelésben részesültek. Ugyanakkor dolgozott az Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesületben (EMKE), az Erdélyi Irodalmi Társaságban és a Székely Történelmi Pályadíj Alapban. Nevéhez fűződött a székelykeresztúri Első Erdélyi Népbank létrehozása. Részt vett Udvarhely, majd Kolozs megye politikai életében. Felügyelő gondnoka volt a kolozsvári Unitárius Kollégiumnak, szervezője a székelykeresztúri Dávid Ferenc Fiók-egyletnek, tagja a Főtanácsnak, alelnöke a Dávid Ferenc Egyletnek. Részt vett a 400 éves Dávid Ferenc emlékünnepelely szervezésében.

Kozma Ferenc hivatali elfoglaltsága mellett jelentős irodalmi munkásságot is folytatott.

Fő munkája „A székelyföld közgazdasági és közművelődési állapota” (1879) címet viselte, melyért a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta. A munka, melyet a Székely Egyesület 100 Ft-al jutalmazott, ismertette a székelyek földjét, mezőgazdaságát, iparát, kereskedelmét, pénzügyét, közigazgatását és közművelődését – rámutatott a hiányokra és

a tennivalókra. Azokra a szükséges reformokra, amelyek a Székelyföld lakóinak előbbrevitelét eredményezhették.

A 470 oldalas munka Budapesten a Franklin Társulat nyomdájában látott napvilágot.

1882-ben jelent meg – Ipolyi Arnold: „Magyar mithologia” című munkájának hatására – Kozma Ferenc: „Mithológiai elemek a székely népköltészet és népeletben” című munka, mely Kozma Ferencnek a Magyar Tudományos Akadémia 1882. május 8-án elhangzott székfoglaló beszéde volt.

A Keresztény Magvetőben jelent meg „Brassai, mint esztétikus,” című tanulmánya és itt látott napvilágot a „Székely kérdésről” című (1900), a kérdést több oldalról megvilágító munka. A millenniumkor a Budapesten tartott Nemzetközi Unitárius Konferencián „A lelkesi hivatal jelentősége egyházi, társadalmi és nemzeti szempontból” címen tartott felolvasást. Kozma Mihály szentgericei lelkész hátrahagyott dolgozataiból egy „Temetési alapigék az Ó- és Újtestamentumból” című munkát állított össze. 1889-ben egy jelentést tett közre Kolozsvár szabad királyi város népoktatási ügyeinek állapotáról. A Keresztény Magvetőben jelent meg Dávid Ferenc, Kozma János, Kozma Gergely, Jakab Elek, Rédigér Géza és Kőváry László életrajza. A Keresztény Magvető 1901. 5-ik füzete (287. old.) szerint azonban tanügyi cikkeinek száma megszámlálhatatlan volt.

Márki Sándor szerint (Erdélyi Irodalmi Szemle 1924. 426. old.) a Székelyföld megismerésében Orbán Balázs mellett Kozma Ferencnek volt legnagyobb érdeme.

Kozma Ferenc munkássága elismeréseként több kitüntetésben részesült, így pl. 1880-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává, 1896-ban a Kolozs megyei Tanítóegyesület tb. tagjává választotta, 1900-ban, 30 éves tanfelügyelői munkásságát ünnepeelve, nevére 4000 koronás alapítványt létesítettek és a Tanítók Házában szobát neveztek el róla.

Ennyit Kozma Ferencről a XIX. században élt unitárius tanfelügyelőről, az MTA levelező tagjáról. Életének és munkásságának rövid bemutatása legyen figyelmeztető arra nézve, hogy a mai kor emberének sem olyan hangzatos és látványos reformokra van szüksége, mely idegen úgy múltjától, mint jelenétől, hanem olyan tettek, amelyek előrehaladását, illetve szellemi és anyagi fölemelkedését egyaránt szolgálják.

Kelemen Miklós

Egyházközségeink életéből

Bartók Béla Unitárius Egyházközség

Július hónap folyamán egyházközségünkben a felújítási munkák folytatódtak.

Megtörtént a lelkészi irodák meszelése, ajtó-ablakok festése és a parketta csiszolása-lakkozása. Ezzel egyidőben zajlott a templomi beázásnak is a kijavítása, amelyhez szükséges volt az állványozás és a szószék melletti sarokban a vakolat leverése tégláig, majd újravakolás, meszelés.

Sajnálattal állapítottuk meg, hogy a templom orgonája nagymértékben megromlott az eltelt idő és egyéb körülmények miatt. Ezért augusztus első vasárnapján tapasztalhattuk, hogy már játszani sem tudott rajta *Vadady Virág* kántornőnk. Ennek következtében három orgonajavító céget kerestünk meg, akik megvizsgálták és elküldték észrevételeiket, javítási ajánlataikat.

Egyházközségünkben *Rázmány Csaba* püspök július hónap folyamán utolsó útjára kísérte és elbúcsúztatta az élők sorából *id. Simon Dénes* 91 éves testvérünket, akit az érdi temetőben helyeztek örök nyugalomra,

Augusztus 24-én búcsúbeszédet mondott *Rázmány Andrásné* született *Papp Anna Róza* 78. éves testvérünk ravatalánál. Az eltávozottaknak örök nyugalom adjon a Jó Isten, a családtagoknak és gyászolóknak pedig kérjük Isten vigasztalását és megnyugtató jóságát.

Július 29-én *Rázmány Csaba* püspök megkezdte *Juhász Budai Zsolt* és *Jennifer Lynn Webster Sofie Milagras* nevű kislányát. Mindannyiuk életére Isten gazdag áldását kérjük.

Augusztus 25. és 29. között meglátogatta egyházközségünket *Susan Falvo*, a torontói unitárius testvérgyülekezetünk tagja.

Szeptember elsején egyházközségünk nőszövetségének három tagja: *Vassné Jobb Ildikó* alnőlkasszony, *Aranyossy Mária* pénztárnokasszony és *Aranyossy Zita* részt vettek a Torockószentgyörgyön megrendezett UNOSZ konferencián.

Egyházközségünk nőszövetségének tagjai a Torockószentgyörgyön megrendezett UNOSZ-konferencián

Felhívjuk kedves híveink és minden érdeklődő figyelmét, hogy egyházközségünkben minden vasárnap 10 órától Istentiszteletet tartunk.

Kérjük a szülőket és nagyszülőket, hozzák el gyermekeiket, unokáikat a valláserkölcsei oktatásra, ahol képzett hitoktató foglalkozik a gyerekekkel, mialatt a felnőttek zavartalanul részt vehetnek Istentiszteleteinken.

Megkezdjük a fiatalok konfirmációra való felkészítését is, melynek érdekében kérjük a szülőket, hogy konfirmációra érett gyermekeikkel jelentkezzenek a lelkészi hivatalban.

Léta Sándor

Képek a torockószentgyörgyi UNOSZ-konferenciáról

Beregi mozaikok

• 400 éve jelent meg „Psalterium Ungaricum, Szent David kiralynac es prophetanac szaz ötven soltari...”. Szenczi Molnár Albert (Szenc 1574. –Kolozsvár 1634.) élete fő művét, a zsolnárfordításokat 1607-ben jelentette meg Herbornban. Addig még csak töredékeket fordítottak le elég kezdetleges formában. Csak néhány zsolnárfordítása sikerült szépen Balassi Bálint jóvoltából. A beregi unitárius szórvány július havi istentiszteletén emlékezett meg a nagy zsolnárfordítóról. Az énekeskönyvünkől elénekeltük a legszebb zsolnárokat az istentisztelet végén.

• Elkészült a beregi szórványgyülekezet címere és zászlaja. A beregi térség jellegének megfelelően a három folyó a Szamos, a Kraszna és a Tisza (mindkét folyó itt ömlik a Tiszába Vásárosnaménynál) a zöld mező és az evangéliumot jelképező alfa és az omega, illetve az irodalmi tevékenységre utaló lúdtoll és szellemi példaképünk Balázs Ferenc kezdő monogramja található a címerben.

• A Partium Műhely olcsvaapáti bázisán ülésezett augusztusban, ahol eltervezték az őszi és a téli Partium számok anyagát és tisztázták a testvérlaphoz a Keresztény Magvetőhöz kapcsolódó viszonyukat, másrészt a kárpátaljai

Együtt, a nagyváradi Várad és a sárospataki Zempléni Múza térségi lapokkal való együttműködés lehetőségét.

• A minden magyarok ünnepét, augusztus 20-át ökumenikus istentisztelet keretében tartották meg Vásárosnamény főterén. A beregi unitárius szórványt öt fő képviselte az ünnepségen.

A XXXV. Tokaji Írótaborban résztvevő unitáriusok: Erdélyből Gálfalvy György főszerkesztő és Cseke Péter professzor, Beregből Felhős Szabolcs főszerkesztő és Mátyus Attila szerkesztőségi munkatárs az UART képviselőként

Füzesgyarmat és a Gyula és környéke szórványgyülekezet

Kis gyülekezetünk számára elképzelhetetlen, hogy „uborkaszegzen” köszöntsen be életébe. Mindjárt két évtizedes ittlétünk alatt minden nyárra sikerült valamit kitalálni, összehozni, és voltak, akikkel meg is tudtuk valósítani. Sok nyárra több esemény is jutott. De ez a nyárunk felülmúlt minden eddigit. A hittanos évzáróval senkinek sem fejeződött be a munkája. A gyerekek is kivették részüket a felkészülésből és a búcsún való szereplésből. A felnőttekkel pedig mindig próbáltuk az énekeket. Kedden Bélmegyeren, szerdán a Hagyományörző Népdalkörben, csütörtökön a helyi klubunk dalárdájával. Közben a Polgármesteri Hivatal segítségével megszépítettük a salétromosodó templomfalat és az emlékműves templomkertünket. Tettük ezt egy bő tucatnyi munkára fogható emberrel a félszáz lelket sem számláló egyházközségben. Közben szerveztük az erdélyi-szejkei kirándulást, készültünk feleségemmel a verőcei előadásainkra, előkészítettük az Árkosról érkező székelykapu felállítását és felszentelését az onnan érkező 17 vendéggel.

Június 24-én istentiszteletet tartottunk a Borostyánkert Idősek Otthonában a lakók nyá-

ri eltávozása előtt. Június 28-án a helyi klubunkban énekes délutánt tartottunk az első fél-éves névnaposok felköszöntésével.

Július 6-án Bélmegyeren klubtalálkozón a békésiekkel és békéscsabaiakkal műsoros esten szerepeltünk. Július 7-én Békés-Tarhoson az I. Körösök-völgye Folklór fesztiválon a bélmegyeri és füzesgyarmati klubjaink egyesített dalárdájával (18 tag) és az én és a feleségem szóló-énekével szép sikert arattunk. Július 20-án eltemettük özv. Varró Lászlóné Mogyorósi Anna 65. évét eltett testvérünket. Nem volt unitárius, de a család a férjet-édesapát is a mi vigasztaló szertartásunkkal temettette el. Népes gyászoló sokaság búcsúzott az édesanyától-nagymamától-testvértől. Isten adjon csendes pihenést neki. Július 20-án Rázmány Csaba püspök megbízásából jelen voltam a Debreceni Egyházközségben, amikor Miklósi-Vári Katalin lemondott lelkész átvette az egyházközséget és a jelenlévő egyháztagek átvették azt. Július 21-én Budapesten, a Nagy Ignác utcai templomunkban keresztelést végeztünk. Szabó Tibor és Pölös Eszter elsőszülött gyermekét vettük be az unitárius keresztények családjába KEVE né-

ven. Adjon a Mindenható hosszú, boldog életet a kis kereszténynek, szerezzen sok örömet szeretteinek, segítse a szülőket, hogy tudják gondtalanul nevelni őt és együtt várni az érkező kistestvért. *Gróf Zoltán és Adorján Boglárka Éva* keresztszülőket is áldja meg az Isten, hogy tudják szeretetükkel körül övezni Kevét. *Július 22-én* a szokásosnál egy héttel hamarabb tartottunk istentiszteletet a helyi Idősek Otthonában. *Július 26-án* megérkezett Erdélyből az árkosiak ajándéka, a gyalog székelykapu, amit fel is állítottunk. *Július 27-én* a Kossuth Rádió „Egy az Isten” című adásában beszéltem az idei búcsúnk tartalmáról.

Július 29-én tartottuk meg a hagyományos alföldi összejövetelünket. Kis templomunk újra nem volt elég nagy befogadni az érdeklődőket. Harangszó és orgonakíséret mellett vitték a Szent György Vitézei Lovagrend tagjai zászlóinkat be a templomba. A szószéki szolgálatot *Béres János* dévaványai református lelkész végezte. *Kincses Lászlóné Nagy Irén* tanítónőre emlékezve énekek, versek, tanítványi visszaemlékezések hangzottak el a résztvevő kórusok, valamint *Homoki Vivien* hittanos és *Kovácsné Csák Irmuska* presbiter és *Kovács Réka* gimnazista részéről. Életútját e sorok írója ismertette. *Kodály Zoltánra Bucsi Mihályné* tanárnő, a Népdalkör vezetője emlékezett. *Simonné Bagdi Erzsébet* presbiter elszavalta *Illyés Gyula* Kodályról szóló versét. *Túri Kriszta* diák, *Kissné Török Ica* dalárdista, *Balácsi László* és *Mária Zoltáni Zsolt* gitár- és énekművész kíséretével, valamint a dalárdák 16 Kodály-művet (gyűjtés és alkotás) adott elő.

Béres János dévaványai református lelkész

Gyönyörű látvány volt az izlésesen feldíszített templom és az úrasztala, ami ismét *Keblusek Béla* virágkertész művészetét dicséri. Ugyanolyan szép volt a különböző kórustagok népviselete, ruhája is. Az emlékezések végén a zászlóanyák felszalagozták a nemzeti (Fodor Lajosné helyett Balácsi Mária), az erdélyi (Varga Andrásné) és az egyházi (Gyáni Endréné) zászlókat. Minden és mindenki a helyén volt, csupán az egyetemes egyháznak nem volt képviselője, aki köszönthette volna az ünneplő gyülekezetet.

Az ünneplést a templomkertbeli emlékműveknél folytattuk, ahol *Zoltáni Zsolt* ének- és gitárművész koncertjét hallgatta a még nagyobbra duzzadt sokaság. A Nemzeti Imádság és Székely Himnusz eléneklése után a lelkészek áldást osztottak. Mintegy 100 fős szeretetvendégséggel ért véget ez az élménytelni nap. *Jövőtől kezdve az alföldi búcsú időpontja június utolsó vasárnapja!*

Augusztus 9. és 14. között Erdélyben voltunk és részt vettünk a Szejkei Egyetemes Unitárius Találkozón. *Augusztus 18., 19. és 20.* napjain Verőcén voltunk és kivettük részünket az erdélyiek találkozójából. Ugyancsak 20-án délután 6 órától, Verőcéről sietve haza, részt vettünk Dévaványán a református templomban rendezett városi ünnepi hangversenyen, ahol találkoztam *Szombatfalvi József* székelykeresztúri esperes-lelkésszel és nejevel, akik a testvérváros küldöttjeiként voltak jelen a városi rendezvényen. *Augusztus 26-án* tartottuk a Jótevők Napját és a „Zs. Nagy Lajos Hunor Emlék alapítvány” díjkiosztóját. Ugyancsak 26-án tartottuk meg a minden hónap utolsó vasárnapi istentiszteletet az Idősek Otthonában.

Szeptember 1-jén érkezett meg egyhetes vendégeskedésre az Árkosi Egyházközség 17 tagú küldöttsége. *Szeptember 10., 11. és 12.* napjain Debrecenben lelkési kommunikációs tréningen vettem részt. Egy sűrű munkában eltelt nyár után kezdődik az ugyancsak sok mindent tartogató őszi idény. Szeptember folyamán szépül meg templomunk bádогоzott tornya és a toronyrész fala, aminek elvégzéséhez az egyházközség áldozatvállalása mellett az Egyházi Elnökség nyújtott hathatós támogatást. *Szeptember 23-án* tartjuk az évnyitó istentiszteletet, amelyen *Homoki Vivien* és *Laskai Gréta* hittanosok teljesítenek „szolgálatot”. A gyermek-istentiszteletet szeretetvendégség zárja tombolázással egybekötve. Annyi elvégzett, istenáldotta munka után *szeptember 30-án* jól esik majd Őszi Hálaadást ünnepelni itthon és délután a Borostyánkert Idősek Otthonában és Gyulán, az Esze Tamás u. 2. szám alatti imaházban.

Balácsi László

Székelykapu Füzesgyarmat város főterén

Hosszú volt az útja, amíg eljutott idáig a háromszéki-erdővidéki gelencei erdőből. Legalább 650 kilométer. Az évek óta létező testvéregyházközi kapcsolat első faragott ajándéka a templomkertben felállított „Testvériség Kopjafája”. A várossal, főként a Várkonyi Imre polgármesterrel erősödő kapcsolat baráti lépésre készítette az árkosiakat, hiszen minden évbeli látogatásuk alkalmával vendégszeretetet, szívélyes fogadtatást kaptak városunk vezetőjétől.

Egy úgynevezett gyalog székelykaput küldtek ajándékba. Nem magyarázzuk, hogy milyen ez, el kell jönni és meg kell nézni, hogy mi díszíti a városka főterét. Értéke eléri a 200 000 forintot, de eszmei értéke pénzben kifejezhetetlen. Olyan szöveg olvasható a kapu mindkét oldalán – mert mindkét fele ki van faragva –, ami messzire tekintő kapcsolatra enged következtetni: „A barátság Isten áldása” és „Isten áldása a barátságon”. Formás betűk örökítik meg a készítő gelencei Both testvérpár nevét, valamint azt, hogy az erdélyi árkosi unitárius gyülekezet ajándékozza Füzesgyarmat városának a kaput. Mióta felállítottuk csak elismerő szavakat hallani vissza, és valóban ékesíti azt a helyet, ahol sok másfajta fa között fenyők is a testvériséget sugallják.

„Mi testvérek vagyunk mind, emberek, / Törvényünk egy: a szeretet, / Célünk is egy a munkánkban: / Boldog föld: Istenországa.” – írta a mészköi lelkes-apostol, Balázs Ferenc, akinek halála 70. évfordulójára emlékezünk ebben az évben. E gondolatok is sugallhatták az árkosiaknak ezt a szép, keresztényi cselekedetet. Ennek ereje annál is nagyobb, mert még semmiféle települési kapcsolat nincs Árkos és Füzesgyarmat között (reméljük lesz!). Csupán a két unitárius gyülekezet közös alkalmaira jött el a városunk polgármestere és sokan mások, ahol közös érzések fakadtak és egybehangzó gondolatok születtek. Várkonyi Imre polgármester már ebben az évben készült, hogy meglátogassa a mi közös kirándulásunk alkalmával Erdélyt és benne Árkost is.

Szeptember 1-jén 17 székely érkezett a városba Arkosról. Másnap Székely János tiszteletes prédikált a templomban, ahol köszöntöttük vendégeinket. Kedden délután 5 órakor fel-

szenteltük az ajándék székelykaput. Szólt az egybegyűltekhöz városunk polgármestere is. Az áldásban részt vettek: Székely János árkosi, Balácsi László füzesgyarmati, Baráth János helybéli és Béres János dévaványai református lelkészek, valamint Hüse József Szeghalomról beszolgáló katolikus plébános. A rögtönzött dalárdák szép nemzeti és hitvalló énekeket énekeltek, alkalomhoz illő versek hangzottak el. Az ünnep szépségét emelték a Nemzetközi Szent György Vitézei Lovagrend megjelent dámái és lovagjai.

A szentelés után a Vadászház nagy termében elfogyasztottuk a Pikóné Vass Ica által készített finom vacsorát, amelyhez az alapanyagot Bánsághy Sándor, egyházközségünk sokszoros jótévője ajándékozta három kecskegida formájában. Csütörtökön délből és vacsorára széke-lyeinket Szabó Imre bélmegyeri fővadász látta vendégül a vadászkastélyukban. A Szabó család most velünk volt erdélyi körútunkon és meghitt barátságokra tettek szert. Pénteken az árkosiak elhagyták szálláshelyüket, ahol nem csak díjtalanul lakhattak, hanem a fürdőt is használhatták egész nap a polgármester és

hivatala jóvoltából. Délből 1 órakor Bélmegyeren másfél-százados közösség részvételével zenés mulatság volt, ahol a helybeliek lukulluszi lakomában részesítették a vendégeket. Az éjfél tájban véget ért bál után még maradt egy kis idő pihenni is. A vendégeket családkodnál szállásolták el. A reggeli után útra kerekedtek a székelyek és indultak vissza gyönyörű ha-

zájukba. De hagytak egy jelet Füzesgyarmat főterén, egy székelykaput (s talán lesz majd valami székely faragvány Bélmegyer központjában is, mert sok jó barátság született), ahogy Ratkó József írja egyik versében: „mindenütt hagytunk egy jelet... / Hadd tudná, aki megmarad, / hogy HAZA melyik út vezet. / ...Mi mindenütt idegenek, / jöttmentek voltunk és vagyunk, csak / ebben az ól- és ölmeleg / hazában találtunk helyet, / házat, nyugodt sírt magunknak, / Csak itt lehetünk emberek / s magyarok hitünkhöz hívek...” A gyalog székelykapu alatt bárki átmehet, oda-vissza szabad az út a barátságig, a testvériségig.

-bl-

Ott voltunk Verócén is

Egy Gaál István nevű, hazájából elszármazott székelynek nagy álma született. Összehívni a Csonkaországba az Erdélyből, a szélrózsa minden irányába elszármazottakat, elcsángáltakat, és az erdélyiekkel szimpatizálókat, valamint az Erdélyben élőket. Nagy munka előzte meg az augusztus 18–19–20-i összejövetelt. Sajnos, hogy a háromszéki találkozóval egybe esett ez az alkalom. Ez meg is látszott a megjelentek számán. De így is első este mintegy 2000 ember hallgatta meg Tamás Gábor előadói estjét. Úgy lehetne summázni a három nap történéseit, hogy megérte a fáradságot és folytatni kell, ha gyománnyá kell tenni ezt a találkozót, talán más időpontban. Sok-sok támogatója akadt a mi Istvánunknak, lelkes felajánlók, adakozók, de voltak üres beszédűek is, nagyot ígérők.

Veróce mellett a Csattogó-völgy fogadta az érkezőket. A Bethlenek igaz leszármazottja Bethlen Farkas, Veróce polgármestere minden segítséget megadott a sikerért. Egy testvérpártól ingyen kapták meg a helyet is épületekkel együtt. Nem a mi tisztünk felsorolni a támogatókat, de mindenkinek mindenért legyen köszönet és hála. A meghívás, felszólítás idejében, még a tavasz folyamán megérkezett sok-sok címre, világhálóra, egyházakhoz, civil szervezetekhez. Hol voltunk mi unitáriusok? Szinte sehol! És ez fájdalmas! A nagy ígérők közt ott volt a MADFIE (vajon kié ez a szervezet és kihez tartozik?) is, amelyik a világhálón is megjelentette, hogy ők fogják elfoglalni az unitárius sátrort (igaz, nem írták oda, hogy hol és mikor). Szerény személyem, én megkerestem a főrendező és felajánlottam segítségemet mind a szervezéshez, mind pedig a szerepléshez. Sokat leveleztünk, egyeztetünk és készültünk, pedig iszonyatosan sok munkánk volt az egyházközségünkben ezen a nyáron. De úgy gondoltam, hogy már vége kellene legyen annak, hogy mi mindenről mindig lekésünk, lemaradunk, nem képviseltetjük a világ előtt egyházunkat, csak saját (sokszor baráti) szűk köreinkben tartjuk magunkat menőknek. A három nap alatt féltucat gyarmati hívem volt ott, na még lehetett látni egy-két unitáriust, akik odajöttek és megszólítottak, a Bartók gyülekezet egy fiatalja heltais könyveket kínált az érdeklődőknek.

Az események során sok baráttra találtunk, volt akivel Páskándi:Vendégség című darabját vitattuk meg. Jó volt hallgatni Simó Jóska előadásait Wass Albertről, Fodor Imrének, a Székely Nemzeti Tanács elnökének, Ráduly Róbertnek, Csíkszereda polgármesterének előadásait az autonómiáról, Dr Medvigy Endre professzor előadását Nyírő József életéről, munkájáról.

Első nap előadást tartottam egyházunk történelméről. A fent említett kevés unitárius mellett Kelemen Attila elnökségi tagtársammal és családja néhány tagjával, valamint Elekes Hajnalka zsinati tanácsosunkkal találkoztam. Közben, mert nem találtatott sehol egy katolikus lelkész, az erdélyi katolikus egyházzól is kellett beszélnem. Nem volt az én asztalom, de találtam anyagot, és valamit össze tudtam hozni. Estenden az ünnepi megnyitón református lelkész-szakkal áldást mondtunk a fesztiválra. Szolgálat közben pillantottam meg Pálffy Pétert, akivel az áhítat után nem sikerült találkozni. Máthé Ottília csodálatos előadása után egy hasonló stílusú dallal köszöntöttem a művésznőt (Árva magyarnak születtem...) és kívántam erőt, gyógyulást.

Másnap másfél órás előadásunk volt feleségemmel, amelynek keretében erdélyi dalokat énekeltünk, verseket olvastam. Az előadás után három helyre hívtak meg (Szeged, Tápió-szele, Miskolc) szerepelni ezzel az összeállításunkkal, az Erdélyi Szövetség, a Trianoni Társaság és más szervezetek rendezvényein. Emellett tucatnyian kérték címünket, e-mail címünket, az énekelt dalok, elszavalt versek szövegeit. Harmadik napon rám bízták az istentisztelet levezetését. György Horváth László református lelkész-társammal (aki sikeres író is, éppen első nap adta át Kelemen Attilának a John Pagetről – aki Wesselényi Polixénia férje volt – írt darabját) igazi ökumenikus Szent István napját tartottunk, mert a protestáns énekek eléneklése után megkértük a többségben lévő katolikusokat, hogy énekeljenek Szent István- és Mária-énekeket. Így vonultunk ki a közelben lévő Szent Jakab kegyhelyhez.

Mindhárom nap ott lengett a színpadokon vagy az emberek kezében a füzeggyarmatiak erdélyi zászlója, a mi tervezésünk. Talán ez lesz a találkozók zászlója, mert a közkezen forgó címer Habsburg-sapkáját levettük és helyébe a Szent Koronát „műtöttük” oda, mert nekünk az a koronánk, nem annak a Habsburg háznak a koronája, amelyiknek több, mint kétszázéves elnyomatásunkat köszönhetjük, amelyik szegényné, németté, aztán katolikusá akart tenni, amelyiknek köszönhetjük a Rákóczi-szabadságharc leverését 1711-ben, a SICVLICIDIVM-ot 1764-ben, Aradot 1849. október 6-án, Trianont és sok más egyebet! Ezt elmondtam előadásomban és az isztentiszteleten is! Hogy milyen hozadéka lesz a mi részvételünknek, azt nem lehet kiszámítani. De jó volt ott lenni ezen a seregszemlén és megmutatni, hogy mi is szerves része vagyunk történelmünknek. Remélem, jövőben több unitárius fogja képviselni egyházunkat, tevőleg is!

BL

Kocsord

Isten segedelmével a nyári hónapokban is folytattuk Kocsordon megszokott gyülekezeti életünket. Templomunk nyáron sem üres, bár több évtizedes jelenség, hogy a nyári munkaszünet idején kevesebb a templomlátogató, mint télen. Ehhez az egész civilizált világban hozzászámít, hogy az iskolázottságunk növekedésével fordított arányban csökken világnézetünk vallásossága: minél több gyümölcsöt eszünk a tudás fájáról, annál kisebb lelkünkben az Isten félelme, a Jézus tanításával való táplálkozás éhsége, a templomlátogatás vágya. Abban is csak reménykedhetünk, hogy eljön az idő, amikor testünk és lelkünk táplálására ugyanazzal az éhséggel és szomjúsággal fogunk gondolni.

A legutóbbi lapszám megjelenése óta gyász volt az első esemény: *Szász János* nyugalmazott unitárius lelkész elvesztése július 18-án, aki egyházközségünkben is szolgált. Idősebb híveink szeretettel és tisztelettel emlékeznek rá. Kegyeleti szokásunknak megfelelően három napon át harangoztunk tiszteletére, e-mailban részvétünket nyilvánítottuk Nt. *Szász Adrienne* pestszentlőrinci lelkésznek. Augusztus 3-án, a gyászszeretartás órájában is harangozással emlékeztünk, amit írásos tájékoztatóban meg is hirdettünk. Augusztus 12-én istentiszteleti megemlékezést is tartottunk templomunkban.

Isten adjon nyugalmat elköltözött lelkész testvérünknek, aki a tiszta Evangélium tiszta lelkiismeretű, felkészült és fáradhatatlan hirdetője volt. Az anyaország tőle és lelkészeink kis csoportjától tájékozódhatott a múlt század második felében arról, hogy Dávid Ferenc óta mit tartunk örök igazságnak, és mit tartunk költészetnek a Bibliából. Tőlük tájékozódhatott a vallás és egyház iránt érdeklődő közönség történelmi felekezeti múltja felől is. Nem utolsósorban köszönhetjük neki a fiatalabbak továbbképzéséért vállalt vezető szerepét.

Kocsordon él néhány olyan idős ember, akit reformátusnak kereszteltek, majd a háború vége előtt szüleik a gyámhatóságtól kieszköztették, hogy unitárius hitoktatásban részesüljenek és konfirmálhassanak. Ezek között vannak, akik mégis a Református Egyházzal vállaltak közösséget, és ott vezetőségi tagok is lettek. Az Unitárius Egyházzal mégsem szakították meg kapcsolataikat, anyagi és erkölcsi támogatást élvezünk tőlük. Lélekben tehát kettős egyháztagok vagy ilyennek ismerjük el őket. Igen sokat köszönhetünk nekik. Voltak, (vagy még most is vannak?) akik családi kötelekeik miatt választják ezt az utat. Ilyen volt *Bihari Mihályné sz. Bakos Ida* atyánkfia, aki templomunk hűséges látogatója volt, de boldog emlékü

férjével együtt a református templomnak is hűséges látogatója volt, amikor azt így hozta az életük.

Az említett tájékoztató kihordásakor látogatást tettem betegágya mellett, melyet tavaly augusztus óta már nem tudott elhagyni. Lelke jóságát nagyra becsülte a család és mindkét gyülekezet, mindent megtettek felgyógyulásáért. Hűséges kiskutyájának is ott adtak helyet, aki mindig mindenüvé, még a templomba is elkísérte. Alig pár nappal korábban költözött el ebből az életből, én már üresen találtam a helyét. Előre sietett. Látogatásom után nem sokkal *Ida* nénit is elszólította az Úr. Erdélyben ért a híre, épp csak itthon lehettem a végtiszteletére. Több más jeltől következtetem ki, hogy ennek Isten pontos menetrendjét határozta meg. Áldott legyen ő mindörökké, aki állatnak, embernek ilyen gondját viseli. Súlyos próbákkal látogatja meg, akiket nagyon szeret, és azoktól meg is váltja őket.

Augusztus 10-én a család kérésére ott álltam a református kollega mellett a gyászszeretartáson, majd 12-én ugyanazon az Istentiszteleten *Ida* néniről is megemlékeztünk. Ott adjon Isten mindkettejüknek helyet, ahol azok vannak, akik megérdemelték a pihenést.

Július 21-én *Szabó Elemér* református vallású atyánkfia rendőr munkatársai és igen népes szerettei kíséretében vezette templomunkban az Úr asztalához *Jakab Agnes* unitárius hajadont, a posta megbecsült dolgozóját, aki foglalkozásában az édesapját követi. Nincs még tíz éve, hogy konfirmált, furulyaszámokkal szolgált ünnepélyeinken. Nagyszülei is hűséges templomlátogatók voltak, akik már az Égből gyönyörködhetnek unokájuk esküvőjében. Amit pedig a fiatalok akkor rendeztek meg, amikor azt a szülők megterhelése nélkül tudták megrendezni. Ritka alkalom nálunk egy esküvő. Annál több okunk van imádkozni, hogy áldja meg azt az igaz szeretet Istene!

Szokásba hozhatom, hogy hírt adjak a keresztelésekről is, hisz fontos eseményei gyülekezetünk életének. Korábbra nem megyek vissza, csak az idejű keresztelésekre térek ki. Ezek lapzártáig a következők voltak: *Lakatos Ferenc* és *Varga Anita* kislánya, *Dorina*; *Ganyu Zoltán* és *Bakos Noémi* kislánya, *Dorina*; *Beri Béla* és *Varga Julianna* kislánya, *Béla*; *Marinka Zsoltné Bogdán Erzsébet* kislánya, *Amanda Anasztázia*.

Isten, aki jóságos szeretetéből életet adott nekik, tartsa meg őket, hogy ugyanabban a szeretetben és gondviselésben nevelkedjenek, és éljenek sokáig Isten és ember előtti kedvességben.

Tudósításom végére, de nem az utolsó sorba kerül a felekezeti együttérzés jelenlétének másik jeles megmutatkozása. Ez volt számunkra Nt. Szalay Kont Miklós és Nt. Gacsályi Dóra református lelkész pár beiktatási ünnepe. A meghívót *Jakab Ferenc* gondnok úrnak és feleségének, nekem és családomnak személyesen hozta el a beiktatandó. Nagy megtiszteltetésként fogadtuk. Templomunkban hirdettük, hogy a meghívás az egész unitárius gyülekezetnek szól.

Augusztus 26-án du. 3 órakor a meghívottak a gyülekezettel, a lelkész a református egyház-megye lelkészeivel együtt vonult be a kilenc évvel ezelőtt felszentelt új templomba. Azon a szentelésen is ugyanígy történt. Akkor is minden unitárius család képviselve volt. Az ünnepi Istentisztelet, a beiktatási szertartás, a művészeti program gazdag volt és lélekemelő. Igét hirdetett *Dr. Bölcskey Gusztáv* debreceni püspök, a református zsinat lelkészi elnöke, a beiktatást *Bartha Gyula* csengeri lelkész, esperes végezte, az egyházmegyei főjegyző, két felügyelő gondnok, *Papp Dániel* helybeli gondnok, *Jakab Zsigmond* polgármester és *Fülöp István*, a Megyei Közgyűlés elnöke üdvözlő beszédeinek kíséretében. Az egyházmegye minden lelképásztora bibliai idézettel köszöntötte a beiktatottat. Köztük a helységbe beszolgáló baptista prédikátor és jómagam az unitárius gyülekezet részéről. Az én idézetem Pál apostol az Efezusba írott levele 4. részének 15. verse volt: „Az igazsághoz ragaszkodva nevelkedjünk fel szeretetben mindenestől őhozzá, aki a fej, a Krisztus.”

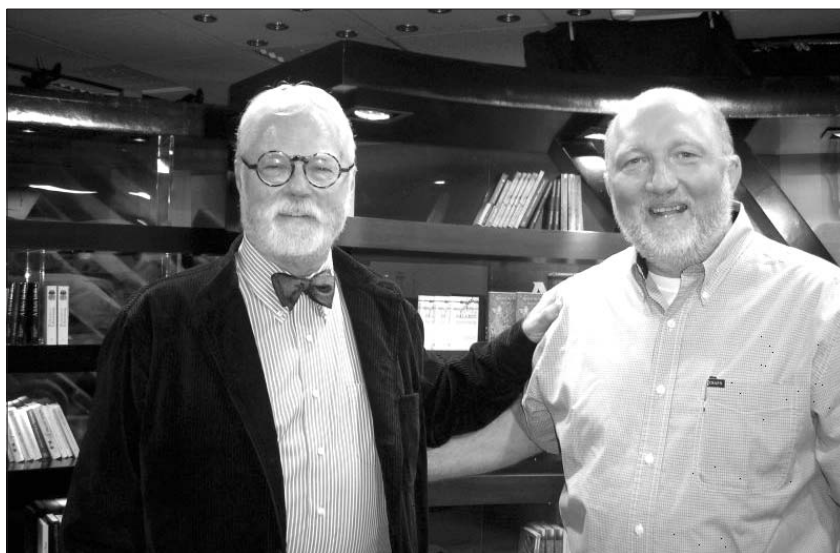
A műsorban szerepelt a helybeli nyugdíjas asszonyok énekkara, benne *Ördög Béláné Jakab Margit* unitárius presbiter. Szerepeltek óvodás gyerekek, volt orgonaszám és szerepelt a Mátészalkai Zenebarátok Kórusa, *Balog Ferencné* vezényletével. Utóbbiakat advent első vasárnapjára várjuk az unitárius templomba műsorukkal. Ezt az alkalmat is ökumenikusnak szánjuk, melyre *Nt. Gacsályi Dóra* lelkipásztor asszony, a beiktatott lelképásztor hitvese, helybeli református hitoktató és a Mátészalkai Területi Kórház református lelkésze készül igehirdetéssel, és meghívott lesz az egész helybeli unitárius, református és baptista gyülekezet.

A beiktatási ünnepeket szeretetvendégség követte a református parókián, melyre meghívtak minden résztvevőt.

Pál apostol idézett tanítása szerint kívánjuk, hogy a beiktatott Nagytiszteletű Úr és Nagytiszteletű Asszony sokáig vezethesse itt híveit Krisztushoz, aki a fej; mint igazságban és szeretetben mindenestől felnőtt gyülekezetet.

Nyitrai Levente

Robert Fulghum a budapesti egyházközségben

Még 1990-et írtunk, és én akadémiai évet töltöttem a *manchesteri Unitárius Kollégiumban*, amikor a karácsonyi ünnepkörben az akkori országos valláserkölcsei felügyelő *Trevor Jones* élettársától egy kis könyvet kaptam ajándékba. A könyv angol címe így hangzott: *All I*

Really Need To Know I Learned In Kindergarten, és amelynek magyar fordítása a következő: *Már az óvodában megtanultam mindent, amit tudni érdemes.*

A könyv első olvasása is élmény volt számomra; az első gyors átolvasást még több is követte, hiszen rájöttem arra, hogy ez a mára már nyugalmazott amerikai unitárius-univerzalista lelkész egészen modernül, rendhagyó formában mondja ki szabadelvű vallásunk nagy igazságait. Valahogy úgy, mint ahogy egy erdélyi unitárius lelkészünk tette, amikor azt a címet adta könyvének: *Régi igazságok új köntösben.*

Hazaérkezésem után arra gondoltam, hogy magyarra fordítom a nyolcvanas évek legvégén megjelent angol nyelvű írást. Ehhez *Alain Williams* barátom tanácsára és segítségével hozzá is láttam. 1992-ben, amikor Alan barátom visszautazott Homoród-szentmártonból Angliába, vette észre Budapesten azt, hogy ebben az elképzelésben már megelőztek, hiszen a könyvet már 1992-ben *Havas*

Krisztina értő fordításában közreadta a *Gyomai Kner Nyomda*.

A könyv 1988-ban megjelent angol nyelvű eredetije, ahogy a nyomdát elhagyta (*Villard Books, New-York*) azon nyomban bestseller lett egész Észak-Amerika szerte. Azt is olvastam, hogy a szerzőnek ez az első megjelent könyve több mint nyolc millió dollár jövedelmet jelentett. *Robert Fulghum* lelkész, íróként történt felfedezése egy hittanos édesanyjának „köszönhető”, aki történetesen angol nyelv és irodalom szakos tanárnő. Gyermeke egy alkalommal úgy vitte haza tornacipőjét, hogy az egy olyan egyházi újságba volt becsomagolva, amelyben lelkészének egyik írása is megjelent. Az édesanya miután elolvasta az írást érdeklődött arról, hogy van-e a lelkész úrnak még hasonló írása. És volt több száz, talán ezer is, hiszen az általa szerkesztett újságban több mint húsz éven keresztül jelentek meg cikkei, az ún. *ministerial column*-ban, vagyis, a lelkészi rovatban. Ezt követően *Fulghum* egész élete sikertörténet. Napjainkig hét könyvet jelentetett meg hasonló sikerrel, mint az elsőt, és így lett az Egyesült Államok legolvasottabb, és hadd tegyem hozzá leggazdagabb írója és nyugalmazott lelkésze.

Nem véletlen ezek után az sem, hogy *Fulghum*et az idei könyvhétre meghívták Magyarországra. És ő jött is szívesen, hiszen ez alkalommal egy olyan regényét adták közre magyarul, amelyet otthonában, Amerikában nem jelentettek meg eddigelé. (*Robert Fulghum: Harmadik kívánság, Szilágyi Agnes* fordításában 440 oldal, *Cartaphilus* Kiadó). Itt ismerhettem meg személyesen is a magyar olvasóközönség az idén hetvenéves író, aki a texasi *Wacoba*n született és nevelkedett. Ifjú éveiben volt újságkihordó, dolgozott marhatenyésztő farmon, sőt énekes cowboyként is fellépett. Egyetemi tanulmányai után, rövid ideig az IBM-nél működött, majd teológiai diplomát szerzett, hogy aztán huszonkét évig unitárius lelkészként szolgáljon. Ugyanezekben az esztendőben rajzolt és festett, valamint filozófiát is tanított a *seattle-i Lakeside School*ban.

Ugyanakkor képzett festő és szobrász. Énekel, gitározik és mandócsellózik. Egyik alapító tagja volt a kizárólag írókból álló *Rock-Bottom Remainers* nevű *rock and roll* együttesnek.

Négy gyermeke és hét unokája van, a Washington állambeli *Seattle*-ben és *Kréta* szigetén él. Napjainkban meg világutazó.

Hét addig nyomtatásban is megjelent nagy-sikerű könyvét 16 millió példányban! jelentették meg. Tessék most belegondolni abba, hogy napjainkban, ha valaki pár ezer példányban eladhat egy könyvet az már sikertörténetnek számít. Eddig, idén júniusig, 29 nyelvre fordították mintegy 103 országban. A francia *Montaigne* és az amerikai *Thoreau* követőjének

tartja magát: hiszen mindkét irodalmi irányzat mintául szolgál számára. Én meg magamat tartom az ő követőjének 1990 óta, amióta megismertem első könyvét elolvasva.

Magyarországon két esszégyűjteményével, a már említett *Már az óvodában megtanultam mindent, amit tudni érdemes* és a *Már lángolt, amikor ráfeküdtem*-mel vált ismertté. Szintén a *Cartaphilus* kiadó tavaly karácsonyára adta ki írásainak újabb kötetét *Ó – Ó* címmel. És még az idén megjelenteti a *Mi az ördögöt csináltam?* című válogatását.

Fulghum eddigi legnagyobb vállalkozása egy, a világ számos pontján játszódó fordulatos regény: *A harmadik kívánság*. Eddig, Magyarországon kívül, Csehországban jelent meg, és hatvanhatezer példányban fogyott el. De hamarosan kiadják Szlovákiában is, de várhatóan Spanyolországban, Németországban és Olaszországban egyaránt. A könyv második részének megjelenése Magyarországon őszire várható.

Hosszú évek kívánsága, elképzelése és vágya teljesült számomra az idén június 2-án a kora esti órákban, amikor az *Alexandra* Könyvesházban személyesen is találkozhattam vele a Panoráma teremben, könyvének bemutatója alkalmából. (A fénykép is ott készült, amely Gretchen Thomas, jelenleg Ausztráliában élő nyugalmazott lelkésznő felvétele.) Élmény volt számomra a vele való találkozás és az azt követő beszélgetés, mint ahogy az is, amiképpen *Tisza Kata* beszélgetett vele életéről, munkásságáról.

Merész ötletem támadt a búcsúzás alkalmával, amikor odaléptem hozzá és arra kértem, ha már nem messze foglaltak neki szállást templomunktól a *Four Seasons* szállodában, jöjjön el másnap unitárius templomunkba, ahol éppen konfirmációra készültünk fiatal unitárius barátainkkal. Megígérte, hogy itt lesz, de azt is elmondta: sajnos egy rádió interjú végett nem maradhat csak valamivel 12 utánig templomunkban. Így hát alkalmam volt köszönteni szószékről is a világhírű író, aki hírnevét és sűrű programját addig szüneteltette, míg az istentisztelet zajlott, majd észrevétlenül tovább állt. A hozzá illő módon világutazóként világkörüli pályára állt. De tette ezt úgy, hogy június 4-én, hétfőn itt Budapesten ünnepelhette hetvenedik születésnapját.

Megegyeztünk abban, hogy nemsokára Portlandban, Oregon államban is találkozunk, az unitárius-univerzalisták negyvenhatodik közgyűlésén. Erre is sor került június 20–24. közötti időszakban. De ez egy másik történet, amivel lapunk egy következő számában fogok majd jelentkezni.

Kászoni József

BEMUTATJUK VERESS MÁRIÁT

Tisztelt olvasóink!

Veress Mária annak az id. Veress Györgynek a dédunokája, aki Árkoson született 1849. december 21-én és 1908. december 19-én hunyt el Brassóban szívrohamban. Id. Veress György a brassói unitárius egyházközség első gondnoka volt.

További információt az interneten, a <http://panteon.unitarius-halo.net/veress-gyorgy/index.html> oldalon lehet találni.

Két nemlét közti rövid utunkat lassan olvadó, úszó jéghegyen tesszük meg mindannyian. Egy szép napon rádöbbenünk, hogy bármilyen végtelennek tűnt is az elején, egyre kisebb lesz alattunk a jégtábla, s óhatatlanul eljön az a pillanat, amikor lábunk alól kifogy a talpalatnyivá töpörödött élet, hogy visszaadhassuk önmagunkat az örök körforgásnak.

Egyre zsugorodó jéghegyemet északra terelte a történelem sodrása, oda, ahol üdébb az ég, hosszabbak az aranyló naplementék és sötétebb a tenger, de idegenül csobbannak a fel-felugráló halak, és más nyelven sírnak fejem felett a sirályok. A fellegek viszont mindenütt megfordulnak, velük üzenek tehát nektek, kik értitek szavamat, hogy midőn nyári záporokként elérnek hozzátok, meséljenek mindarról, mi velem itt északon megesett.

Első kötetes szerzőként illő, hogy bemutakozzam, különösen azért, mert svédországi élményeimről egyes szám első személyben mesélek az olvasónak. Megpróbálom hát néhány tollvonással körvonalazni önmagamot, eddigi életutamat és jelen kötetem írásainak hátterét.

Ha jól meggondolom, valójában soha nem hagytam el egészen Brassót, ahol jó fél évszázada a világra jöttem, hiszen bárhová vetett is a sors, lelkemben ott hordoztam a város egy apró darabkáját, akár egy hologramot. Álmaimban, emlékeimben gyakran megelevenedik a Cenk alatti város, felbukkannak rég nem látott arcok, és miközben szaporán lépkedek az iskola felé, a Kolostor utcai plébániatemplom barokk tornyában megszólal a nagyharang. Ebben az iskolában nyomtak először pennát a kezembe, itt csodálkoztam rá a sercegő acéltoll alól előkanyarodó betűkre, s itt szerettem meg a betűvetés mellett az olvasást is. Remek tanárim voltak, akik alaposan belém nevelték azt, hogy magyarnak lenni nem egyszerű ugyan, de megéri.

Olyan kristálytisztá nemzeti öntudattal tarisznyáltak fel, hogy a világot is körüljárhatnám vele, s még haza is vihetném azt szegetlenül, mint fiainak a gondos szülő a madárlátta kenyeret.

Nem voltam hűtlen Kolozsvárhoz, ifjúkorom hajnalának színhelyéhez sem. Gondolatban számtalanszor leszaladok a Mikó-kert lépcsőin, hallgatom a rigófütyöt, bolyongok az ódon falak közt, keresve rég elhalt tanárimat, akik belém oltották a tudásszomjat és a természet iránti alázatot. Tőlük tanultam, hogy választ keressek a miértekre, a rejtett összefüggésekre, a részletek mögött megbúvó törvényszerűségekre, s ne elégedjek meg látszatigazságokkal. Nekik köszönhetem, hogy biológusként idegen földön is sikerült megállnom a helyem. Kolozsvárhoz szép emlékeim fűződnek. Ott váltam felnőtté, ott leltem párra, s ott hordoztam szívem alatt elsőszülöttemet.

Háromszék néhány kis darabját is szívemben őrizem. Ott ismertem meg pátoszmentes emberközlemből a székelyeket, s éreztem először azt, amit addig csak az eszemmel tudtam: hogy közējük tartozom. Kovásznán kezdtem el dolgozni és adtam életet két kisebbik gyermekemnek. Szeretettel gondolok a Székelyföldre, még akkor is, ha életem eddigi legsötétebb szakasza kötődik e tájhoz. Ott érték családomat azok a csapások, melyek miatt később földönfutókká váltunk.

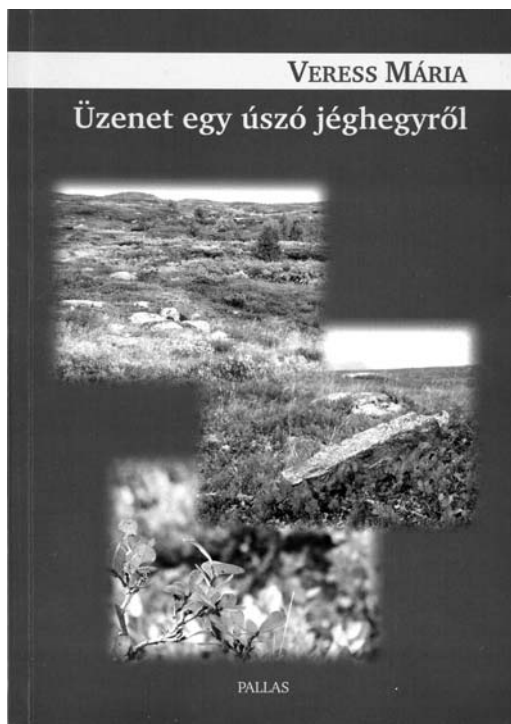
Marosvásárhelyre, Erdélyben töltött éveim utolsó állomására is szívesen gondolok, bár nem voltak rózsásak az ottani évek sem. Ott élünk teljes kiszolgáltatottságban, ott került férjem életveszélybe, onnan menekült külföldre, s vitte magával legfiatalabb gyermekünket is. Kettészakított családunk több mint két évig élt teljes bizonytalanságban. Egy rendszernek kel-

lett összeomlnia ahhoz, hogy ismét együtt lehessünk szeretteinkkel.

Felkészületlenül és vonakodva csöppentem a svéd valóságba. A huszonhat hónapos várakozás alatt lett volna időm beleélni magam a kitelepedés gondolatába, de nekem ez valahogy nem sikerült. Nehéz volt elszakadnom Erdélytől, ahonnan valójában soha nem jöttem el egészen, hiszen jó másfél évtizedes külföldön élés után sem érzem, hogy házát cseréltem volna. Eleinte alvajáróként szemléltem életem új játszótérét, nem sokat értve abból, ami körülöttem zajlik, de aztán magamhoz tértem és nekioldultam felfedezni a bűvös Északot. Nyitott szemmel és elmével jártam-keltem, hallgattam, figyeltem és igyekeztem mindent megfejtetni. Nem volt könnyű felnőtt fejjel beleszokni egy új világba, melynek értékrendje, hagyományai, szokásai és jelzésrendszere csak alig hasonlók ahhoz, amit hamuban sült pogácsaként otthonról magammal hoztam.

Hónapok teltek el, míg nyiladozni kezdek a sza-

vak, s évek, míg egyszer csak érteni kezdtem a miérteket is. Közben gondos kézírással rótt ronkoni leveleket küldözgettem haza, beszámolva az idegenbe szakadt ember magáraulaltságáról, az értékrendek összekoccanásáról, felfedzéseimről, kalandba illő élményeimről, botladozásaimról, különféle emberekkel való találkozásaimról és utazásaimról olyan tájakra, ahol a madár sem jár.

Sok év telt el, míg rászántam magam, hogy szélesebb olvasótábornak szánva írjam meg mindazt, amit a messze idegenben láttam-hallottam. Mintegy kötelességből. Vagy hálából azért a mindig teli csodatarisznyáért, melyet induláskor akasztott nyakamba a szülőföld. Írásaim ezért elsősorban azokhoz szólnak, akik még sohasem mélyesztették ujjukat egy rénszarvas sűrű bundájába, de sorstársaimnak is, akik számára ismerős világról írok, s akik azt is tudják, hogyan nevezik svédül a farkast. Üzenetem tehát mindenkinek szól, fogadjátok őket szeretettel.

A peron legvégére húzódtam, diszkréten elfordulva, hogy senki se vegye észre patakozó könnyeimet. Akkoriban sok megpróbáltatás ért, azokban csalódtam, akiktől segítséget vártam, s úgy éreztem magam, mint a kisgyerekek, akivel cudarul elbántak a felnőttek. Már elég hosszú ideig éltem svédek között ahhoz, hogy tudjam, nem illik mások előtt feltárni érzelmeinket, különösen akkor nem, ha ez embertársaink számára kínos lehet. Márpedig egy zokogó felebarát nem valami felemelő látvány. Ezért is vonultam félre a világ szeme elől, s könnyeimnek szabad utat engedtem. A véletlen is mellém szegődött, mert a metró egyre késett, így aztán nyugodtan sírhattam. Gondoltam, jobb lesz, ha könnyitek bánatos szívemen, de ahogy telt az idő, egyre szomorúbb lettem, egyre jobban sajnáltam önmagam, és mindinkább arra a végkövetkeztetésre jutottam, hogy az egész világ ellenem szegült.

Arra eszméltem, hogy valaki óvatosan megérinti a karomat. Megfordultam. Törékeny alkatú, harmincöt-negyven év körüli pi-

ci nő állt előttem, hosszú vöröses haja volt és átlátszó, szeplős bőre. Szeme tökéletesen kék volt, mint a svéd ég nyáron, s tökéletesen kifejeztelen, akár egy bábu szeme. Halkan és egyhangúan szólt hozzám:

– Segíts rajtam néhány garassal, hogy szálásom s vacsorám legyen ma estére...

Sztereotypek szöveg, mindig ezzel koldulnak a hajléktalanok, s megalázó az emberek közönye, ahogy elfordulnak tőlük. Ösztönösen a zsebembe nyúltam egy tízesért, de közben meglepő dolog történt. A koldus észrevette könnyeimet, és arcába egy csapásra visszaköltözött az élet. Az addig fásult, semmitmondó tekintet egyszeriben emberivé vált az együttérzés és a részvét melegétől.

Egyik kezével a vállamat fogta, a másikkal az arcomat simogatta. Hagytam. Jólesett.

– Mi történt? Miért vagy szomorú?

Mintha csak erre vártam volna, olyan sírásba fogtam, hogy szegény lélek azt se tudta, mitévő legyen. Egész közelről fürkészte az arcomat, mintha valamit le akarna olvasni onnan.

Róka

– Ó! – mondta kisvártatva. – Téged nagyon megbántott valaki. Szegénykém.

Tovább sírtam, ő meg folytatta a találgatást:

– Persze az is lehet, hogy te voltál ostoba valakivel, s most bánod. A két dolog egyformán szokott fájni. Látod, én az utcán lakom, fázom és éhezem, de mégse sírok. Ugye, neked van otthonod?

Bólintottam.

– És várnak rád, igaz?

– Igaz.

– Akkor meg miért sírsz? Mondd el, beszélj róla, az használni szokott.

– Ne haragudj, hosszú lenne, nincs arra most idő – hátrítottam el szelíden.

Fájdalmasan elmosolyodott:

– Nincs rá idő. Persze, az embereknek épp a legfontosabbra nincs soha idejük. Jól van na, nem erőltetem.

Lassan összeszedtem magam, és abba hagytam a szipogást. Vigasztalóm halovány arca kipirult, és láthatóan boldog volt, hogy szavai hatásosnak bizonyultak. Nem is hagyta abba.

– Látod, én örülök, ha fedél kerül estére a fejem fölé. Már egy tál meleg étel is boldoggá tesz. Nézd, mindenem itt van ebben a zsákban, úgy élek, mint egy csiga.

Most vettem észre a hátizsákot. Szinte üres volt. Zavartan néztem ismeretlen jóaka-

rómra. Istenem, hisz az én bánatom nevetséges az ő sanyarú sorsa mellett.

– Már jó ideje hajléktalan vagyok. Sok bánat ért. De elárulhatok neked valamit, amit nem sokan tudnak. A boldogsághoz nagyon kevés is elég. Az a lényeg, hogy ne várjunk el túl sokat senkitől, önmagunktól sem. Akkor minden apróság ajándék.

Révületemből a beguruló metrószerelvénycsattogása ébresztett fel.

– Mennem kell. Köszönöm...

Megszoritottam pici meleg kezét. Egymásra mosolyogtunk.

– Menj csak. Én köszönöm, hogy meghallgattál. Nem szokás ez itt, de látom, te idegen vagy.

Hálásan néztem rá, s még hallottam, amint búcsúzóul utánam szólt:

– De ugye, nem csinálsz semmi számárságot?

Mosolyogva ráztam a fejem. Nem, dehogy, hisz az élet szép, ha tudunk örülni minden apróságnak.

Zsúfolt volt a metró, alig fértem be, s mire meg tudtam kapaszkodni, már indult is a szerelvénnyel. Visszapillantottam, de már nem láttam sehhol a lobogó vörös üstököt, s akkor vettem észre, hogy a tízest még mindig a marokban szorongatom.

A következő megállónál bejelentették, hogy ismét leállt a forgalom. Később megtudtam, miért. Valaki beugrott a sínekre.

Nem találkozott idejében a Rókéval.

Róka

Unitárius bölcsészdoktor a Szegedi Tudományegyetemen

Az első világháborút lezáró trianoni békeszerződést követően – amely Erdélyt az akkori Román Királysághoz csatolta – a kolozsvári Ferencz József Tudományegyetem Szegedre költözött, ahol tovább folytatta az ifjúság oktatását.

Az Egyetemnek Szegeden olyan kiváló unitárius tanárai voltak, mint az árkosi születésű (1885) Gelei József, a MTA tagja, a véglénykutatás és a sejttan szaktekintélye és a pipei születésű (1887) Gyulai Zoltán, az MTA tagja, a kísérleti fizika úttörője. Napjainkban a Szegedi Tudományegyetem unitárius témával foglalkozó tanára dr. Balázs Mihály, aki – többek között – a Kénosi Tózsér–Uzoni Fosztó féle „Az erdélyi Unitárius Egyház története” I. kötetének bevezető tanulmányával és az egyháztörténet forrás- és keletkezéstörténetével ismertette meg az olvasót.

Csak mellékesen említettem meg, hogy e sorok írója a Szegedi Egyetem Reneszánsz tanszékének meghívott külső munkatársaként az Egyetem könyvtárában gyűjtötte össze azon 8550 darabot kitevő forrásanyaga jelentős ré-

szét, melyet fölhasznált az Unitárius Életben közreadott munkáiban. Sőt az 1970-es évek elején a „XVI. és XVII. század unitárius irodalma” címen elkészített dolgozatával megkísérelt doktori címet is szerezni, de az illetékes minisztérium jelentkezését elutasította.

Az említett Szegedi Tudományegyetem bölcsészettudományi karán f. év július 5-én nyilvános vita keretében hangzott el Kovács Sándornak, a kolozsvári Egyetemi Fokú Protestáns Teológiai Intézet unitárius egyháztörténet tanáranak „Az angolszász–magyar unitárius érintkezések a 19-ik században” című értekezése, melyet a bírálók elfogadtak s ezzel az Erdélyi Unitárius Egyház egy újabb doktori címmel rendelkező teológiai tanárral gyarapodott.

Az új unitárius bölcsészdoktornak a MUE hívei is szívből gratulálnak s remélik, hogy a doktori értekezés az Egyetem Tanulmányi és Információs Központi Könyvtárán túlmenően az egyházi lapokban is olvasható lesz.

Kelemen Miklós

In memoriam Szász János 1923. szeptember 2.–2007. július 18.

– Szevasz! No, mesélj, mi van veled, kiskomám? Hogy vannak az otthoniak? – és ezen nem csak a szűkebb pécsi családomra gondolt, hanem az otthoni, erdélyi szüleimre is. Mackós, kissé nehézkes járásához mindig egy széles mosoly is társult. És mindig úgy éreztük az érdeklődő mondatai mögött tényleges kíváncsiság rejtőzik, nem csak udvariasságból kérdezget hozzátartozóinkról.

– És a legények? Hogy tanulnak? Apjukra ütnek?

– Próbálkoznak már velem, de egyelőre még én vagyok az erősebb, így még kiosztok egy-két nevelőszándékú apai taslit – vettem a lapot, és úgy éreztem, apáskodó szavain át, süt a szeretet.

Nincs húsz esztendeje, hogy frissen érkezett erdélyiként, egyik jó barátommal a még élő unitárius testvéreink felkutatására adtuk a fejünket Pécssett, az egykori Disputa városában. Végigjártuk az ismert felekezeteiket, és végül az evangélikusoknál kötöttünk ki, ahol arról értesített az ifjú lelkész, hogy „János bácsi” a jövő hónapban jön le istentiszteletet tartani. Csak így, egyszerűen „János bácsi”, minden rang, minden lelkészi cím megjelölése nélkül. És pár hét múlva az első, majd a második világégés elől elszármazottak és azok utódai fogadtak a templom előtt, nagy szeretettel. Sokat látott, sokat megélt, meghurcolt emberek öleltek a keblükre. Mi voltunk az utánpótlás, a modern kori „vérátöm-

Szász János lelkézszentelése 1950-ben
(balról: Bencze Márton, Bajor János,
Szász János, Huszti János, Jakab Jenő)

János bácsi

lesztés”, akikre talán nem is számítottak, akik hazát cseréltünk a kilátástalanság, a nyomor, a kibírhatatlan lelki terror hatására. És ők befogadtak. Pár év múlva már családokként, kisgyermekeinket hoztuk a keresztvíz alá tartani. És János bácsi szeme felcsillant, hiszen újra keresztelhetett, nem csak temetni járt le Pécsre!

Emlékszem, amikor kisfiamat keresztelőre vittük, titokban odasúgta, hogy egy kis újdonsággal fog meglepni bennünket. Szabolcsot, a nagyobbikat egy szál fehér szegfűvel, Bálintot pedig, egy szál fehér rózsabimbóval keresztelte meg, azzal szórta rá a keresztvizet a buksijukra. (Amúgy, nyugati lelkészek-től elcsent szertartás szerint.)

Mindkét virág, azóta ott rejtőzik lenyomatva egy korondi fazakasságról szóló színes, képes könyvben. Csak később tudtam meg, hogy János bácsi családjának férfi ága épp onnan, Korondról származik. Talán, nincsenek véletlenek?

Aztán a gyülekezeti létszám növekedésével arányosan a találkozásaink száma is egyre sűrűbb lett, főleg miután a nagy tudású elődöm, Vernes Gyula bácsi helyét, mint gondnok, át kellett vennem. Tudom, és nagyon sajnálom, hogy én János bácsival nem tölthettem annyi időt, nem vitázhattam át éjszakákat az egyház és a világ dolgairól, amint ezt ők tették. De azért titokban, mégis büszke vagyok arra, hogy a kisfiam, és velük együtt én is egy lelki ajándékot kaptunk János bácsitól.

Egy olyan ajándékot, amit soha senki nem vehet el tőlünk. Mindkét keresztelési szertartáson egy-egy szál sudár fenyőt adott ajándékba kisfiamnak, a Hargita oldalából. Lelki szemeink előtt ott lebegett a hargitai fenyves erdő látványa, ahol a sűrű erdő közepén, biztosan ott áll az a két szálegyenes fenyőfa. Kisfiam jogos jussa. Akárhányszor elhaladok a Hargita mellett, mindig eszembe fog jutni az ajándéka, és halkan megköszönöm azt.

És szinte hallom szabadkozó válaszát:

– Nincs mit, kiskomám!

Bandi András

Szeptember 12-én utolsó útjára kísértük és eltemettük **özv. Szilágyi Sándorné Brezina Margit**, római katolikus testvérünket, aki életének 77. évében adta vissza nemes lelkét teremtőjének. A darvasi felső temetőben helyeztük nyugalomra, hat éve elhunyt férje mellé.

Fájdalmasan vettünk búcsút a drága édesanyától, nagymamától, testvértől.

Adjon isten csendes pihenést az eltávozottnak és a gyászolóknak vigasztalódást.

Egyleti élet

Nyilatkozat

Az erdélyi unitárius ifjúság és más felekezeti, szabadelvűen vallásos fiatalok szervezete-ként működő **Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet (ODFIE) 2007. augusztus 16–19.** között Siménfalván rendezte meg a **XXXI. Erdélyi Unitárius Ifjúsági Konferenciát**. A rendezvényen az ODFIE fiókegyletei képviselőiben 200 fiatal vett részt. A konferencia a következő programrészekből állt: istentiszteletek, áhítatok, témaközpontú előadások és kerekasztal-beszélgetések, közművelődési és szórakoztató programrészek. A konferencia záró mozzanataként kopjafát avattunk. A konferencia munkálatainak összegzéseként az alábbi nyilatkozatot tesszük közzé.

Konferenciánk témájául a béke kérdéskörét választottuk. A szeptembertől szeptemberig tartó éves időszakra kiválasztott téma az elmúlt hónapokban mindenik egyleti rendezvényen előtérbe került. Az ifjúsági konferencia a téma feldolgozásának összegzését is jelentette.

Az előadások és a kerekasztal-beszélgetések által a béke különböző értelmezését jártuk körül. Így a konferencia előadásai a következőkről szóltak: elhangzott egy általános bevezető előadás a békéről, majd a globalizáció és a világbéke összefüggéseit taglaltuk, ugyanakkor külön előadásban került terítékre a különböző közösségek közti béke, valamint az egyén szintjén jelenlevő belső, lelki harmónia.

A bevezető előadásban a béke különböző értelmezési lehetőségeit vázolta fel Rácz Norbert ifjúsági lelkész, az ODFIE alelnöke. Elhangzott, hogy a béketeremtés elsősorban saját akaratunk és cselekvési erőnk függvénye. A *globalizáció és világbéke* című előadásában Kolombán Gábor, az Erdélyi Unitárius Egyház főgondnoka kitért arra, hogy ahol a multinacionális vállalatok érdekei úgy kívánják, ott napjainkban is képesek háborút indítani. A globalizáció előnyei mellett fontos annak hátrányait és veszélyeit is figyelembe venni. Az elkövetkező években igencsak fontos lesz az erdélyi magyar közösség számára, hogy saját értékeit, hagyományait és egyedi tapasztalatait megfelelően kamatoztassa az új világrendben. A világbéke ma még utópia, ám az arra való törekvésnek minden ember életében jelen kell lennie.

Tódor Csaba unitárius lelkész az Istennel való kapcsolat milyenségében láttatta a békét. Eszerint az Istennel való létközösség megélése jelenti a békét. Isten jelenléte és gondviselése mellett másik béketeremtő erő a halálfélelem. Hitünk szerint halálunk után lelkünk tovább él Isten közelségében, ezáltal félelmünk csökken és az egyén szintjén jelentkező belső, lelki béke

kiteljesedik bennünk. Éhn József, a Társaság a Kárpát-medence Magyarországaért (Magyarország) elnöke a társadalmi felelősséget hangsúlyozta előadásában. A különböző társadalmak közt úgy jöhet létre a béke, ha kijelöljük azokat a közös célokat, amelyeket a többség elfogad.

A konferencia munkálatait két kerekasztal-beszélgetés egészítette ki. Az elsőt a különböző nemzeti közösségek közötti együttéléstről beszélgettek a meghívottak, köztük a siménfalvi cigány közösség képviselői. Ez utóbbiak többsége társadalmilag elfogadott módon él a Nyikó mentén, ahol elsősorban kosárfonással keresi meg a kenyerét. Figyelemre méltó az egyik képviselőjük részéről elhangzott valomás: *Hazudnék, ha azt mondanám, hogy nem vetnek meg azok, akik magyarnak születtek.* A fajok közti viszony értelmezésében kerülendő az általánosítás, ugyanakkor az egymásra vonatkozó véleményalkotásnak a tisztességes munka és az emberség kell az alapja legyen. Az előítéleteinktől mi magunk kell megszabaduljunk.

A második kerekasztal-beszélgetésen a felekezetek közötti béke került terítékre. A jelenlevő református, római katolikus, baptista és unitárius lelkészek egyetértettek abban, hogy mennyire fontos és hasznos a különböző egyházak gyakorlati együttműködése. Minden embertársban Jézus arcát kellene meglátni, és a szeretet erejével fordulni egymáshoz.

Siménfalva, 2007. augusztus 19.

Az Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet Elnöksége

Közlemény

Az Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet (ODFIE) folyó év augusztus 3–6. között Székelyderzsen szervezte meg a **XI. ODFIE Színjátékos Találkozót**.

A rendezvény keretében a vendéglátó falu művelődési háza és iskolája, valamint a helybeli unitárius egyházközség temploma szolgált. A közel 500 résztvevő zömében olyan fiatal volt, akik életük valós értékének tekintik az egyleti színjátszással való foglalkozást, és gazdagodásként élik meg a csapatmunka, a közös siker által nyújtott örömet.

A résztvevők péntek délután érkeztek. A beiratkozás és elszállásolás után ünnepi megnyitóra került sor, melynek keretében az ODFIE és a házigazdák képviselői, valamint egyes meghívottak köszöntötték az egybegyűlteket. A versenyen résztvevő 17 csapat röviden ismertette a bemutatásra választott színdarabot, az otthon-

ról hozott plakáttal együtt. E ráhangoló mozzanat után műhelymunkákra került sor, amit az idén egy sepsiszentgyörgyi amatőr színjátszó csoport, az Ósonó előadásával társítottunk. Vascsora után a helybeli ifjúsági egyesület nyitó-előadása következett. Az éjszaka tábortűz melletti gitározással és énekléssel ért véget.

A verseny szombat délelőtt folytatódott alkalmi áhítat után. Az előadások kitöltötték az egész napot, amit végül Berecz András magyarországi ének- és mesemondó nagy sikerű előadása zárt. Vasárnap délelőtt újabb két előadásra került sor. Az azt követő ünnepi istentiszteleten Bíró Attila gyakorló segédlelkész végzett szószéki szolgálatot.

A délutántól estig tartó gálaműsor keretében fellépett a bölöni Dávid Ferenc Ifjúsági Egyesület népi tánccsoportja, majd a bírálóbizottság szakmai kiértékelője következett. Az eredményhirdetést és díjkiosztást az ODFIE Választmányának rövid összeállítása előzte meg, ami az *Igy*

játszók ti címet kapták. A hangulatos gálaműsor után a kolozsvári János Zsigmond Unitárius Kollégium diákjainak az előadásában nézhették meg a résztvevők a *Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról* című darabot. A rendezvény hajnalig tartó táncmulatsággal zárult.

A XI. ODFIE Színjátszó találkozó első díját a kökői ifjúsági egyesület csapata nyerte el. A dobogó második fokára Sinfalva és Várfalva közös csapata került. A harmadik helyezést a segesvári egyesület csapata érdemelte ki.

A bírálóbizottság különdíjat osztott ki a székelyderzsi és a marosvásárhelyi Dávid Ferenc Ifjúsági Egyesületnek, továbbá négy egyéni díjat Lukács Brigittának (Alsófelsőszentmihály), Varga Imolának (Vargyas), Kis Csabának és Szász Károlynak (Felsőórások).

Isten áldása legyen a verseny támogatóin, kivitelezőin és résztvevőin egyaránt!

Székelyderzs/Kolozsvár, 2007. augusztus 8.

Az ODFIE Elnöksége

Lelkésztovábbképző napok Debrecenben

A Magyarországi Unitárius Egyház Elnöksége és a Teológiai Műhely szervezésében három napos Kommunikációs Továbbképző Tréningre került sor 2007. szeptember 10–12. napjain Debrecenben.

A képzés céljából az unitárius lelkészek egymás és önmaguk jobb megismerését tűztük ki. Ezen túlmenően a mindennapi lelkészi munkával járó élethelyzetekhez vártunk olyan eszközöket, technikákat, amelyek eredményességünkben, hatékonyságunkban segítenek.

Dr. Balogh Klára kommunikációs kiképző szakember vezetésével olyan napokat tölthetünk együtt, amikor figyelmünk intenzíven egymásra irányult: a szavak, a mozdulatok, a jelképek, a játék varázsa mindannyiunkat átjárta, és közelebb engedett egymáshoz. A tréning főképp abban különbözött az eddigiektől, hogy mellőzte a tankönyvszerűséget, a nyers elméletek szajkózását, az olvasmányainkból ismert definíciókat, de ezekre építve olyan helyzetekbe, feladatok elé állította a jelenlevőket, amikor a kommunikáció ezer arcát megtapasztalhattuk, nehézségeiről beszélhettünk, eredményességéből származó áldásait megélhettük.

A résztvevők kétségtelenül gazdagabban távozhattak. Va-

lószerűleg mindannyian mást kaptunk az együttléttől: talán egy jóleső érzést, egy új hangulatot, pár biztató gondolatot, néhány felismerést. Mindenki annyit vihetett magával, amennyit az együttlét során társainak magából felajánlott. Hogy ez mire lesz elegendő, azt a következő hónapok kéri számon tőlünk ott, ahol éppen szolgálatot végzünk: a templomban, a betegágyánál, a lelkészi hivatalban, az iskolában vagy a temetőben.

S bár a legtöbb csoda nemcsak a mesében, de az életben is sokszor csak három napig tart, reméljük, hogy a debreceni együttlét jó hangulata újabb együttlétig elkísér, és arra ösztönöz, hogy a mindennapokban is jobban figyeljünk egymásra.

A jelenlevő hét, Magyarországon szolgáló és egy, Erdélyből részt vevő lelkész a három együtt töltött nap során többször is megfogalmazta, hogy az ilyenfajta együttlétre nagy szükség van. A mostani képzés létrejöttéhez nyújtott támogatásért illesse köszönet a Magyarországi Unitárius Egyházat és az Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egyesületet. Őszintén bízunk benne, hogy a most kísérleti jelleggel létrejött továbbképzőnek a jövőben folytatása következik.

Lakatos Csilla

A Magyarországi Unitárius Egyház Elnöksége
tisztelettel meghívja
az unitárius gyülekezetekben és szórványokban élő
híveit és pártfogóit
2007. október 6-án, szombaton 10 órára,
Pestszentlőrincre,

a Magyarországi Unitáriusok III. Találkozója

Kérjük híveinket, hogy értesítsék mindazokat, akik már huzamosabb ideje Magyarországon élnek, de még nem sikerült kapcsolatot teremteni egyházközségeinkkel, hogy őket is szeretettel várjuk.

Cím és megközelíthetőség:

1181 Pestszentlőrinc, Szervét Mihály tér 1. – a Kőbánya-Kispest 3. (kék) metró végállomásról induló piros 136-os busszal 5. megálló, vagy személygépkocsival: Határ út – Ady Endre út – Havanna lakótelep – Szervét Mihály tér 1.

Hívjuk és várjuk gyülekezeteink lelkészeit, zsinati tagjainkat, presbitereinket kedves családjukkal együtt ahhoz, hogy együttlétünkkel fejezzük ki egységünket és egy Isten hitünkéből fakadó testvéri érzéseinket.

PROGRAM

9.30 Gyülekezés

9.55 *Ünnepélyes bevonulás*
(lelkészeink palástosan vonulnak be a templomba a Magyarországi Unitárius Egyház zászlója alatt).
Zászlóvivő: **Lakatos Csilla** lelkész

10.00–10.20 *Köszöntések*
Rázmány Csaba püspök,
Elekes Botond főgondnok
és az Erdélyi Unitárius Egyház
képviselője

10.20–10.30 Szünet

10.30–11.00 *Unitárius nagyjaink*
Brassai Sámuel élete és munkássága
Előadó **Molnár Lehel**,
az Erdélyi Unitárius Egyház levéltárosa

11.00–12.00 *Istentisztelet*
Egyházi beszédet és imát mond
Máté Ernő pécsi lelkész
Énekvezér: **Bácskai Ágnes** kántor

12.00–12.30 *Koncert*
Közreműködik:
Jávorkai Sándor hegedűművész,
Jávorkai Ádám gordonkaművész,
Falvai Katalin zongoraművész

13.00 *Ebéd*
Házigazda: **Szász Adrienne** lelkésznő
és a pestszentlőrinci gyülekezet.

**Adományokat a gyülekezet támogatására
tisztelettel elvárunk és elfogadunk!**

A felújított Bartók Béla Egyházközség temploma